

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra výtvarné kultury

Diplomová práce

Město v pohybu

(cyklus pěti velkoformátových kreseb)

Monika Turková

Učitelství anglického jazyka a výtvarné výchovy pro 2. stupeň ZŠ

Vedoucí práce

MgA. et Mgr. Stanislav Poláček

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne Podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mojí práce, MgA. et Mgr. Stanislavu Poláčkovi, za neocenitelnou pomoc při zpracování a vstřícný přístup při individuálních konzultacích, které pomohly určit směr mé diplomové práce.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická

Katedra výtvarné kultury

Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika TURKOVÁ**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství anglického jazyka pro 2. st. ZŠ**
Učitelství výtvarné výchovy pro 2. st. ZŠ

Název tématu: **Město v pohybu (cyklus pěti velkoformátových kreseb)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomantka předloží pět velkoformátových kreseb ve formátu 250x150cm a skicový materiál v rozsahu dvaceti kreseb A3.

Průvodní zpráva bude obsahovat textovou část, která bude zaměřena kromě osobní výpovědi o pracovním záměru, přístupu k realizaci i vlastním pracovním postupům, na část teoretickou, zabývající se hlouběji využitím nabytých praktických zkušeností ve školní výuce a kapitolu věnovanou stručnému přehledu aktuálního stavu kresby (přehled výrazných zástupců starší, střední a hlavně nejmladší generace).

Diplomantka bude pravidelně konzultovat směřování DP.

Obsah

Úvod	3
1. Část teoretická	4
1.1. Motiv města v umělecké tvorbě.....	4
1.2. Motiv města v tvorbě vybraných zahraničních umělců.....	4
1.3. Motiv města v tvorbě vybraných českých umělců	7
1.4. Kresba v tvorbě vybraných českých umělců	9
2. Část praktická - cyklus Město v pohybu	14
2.1. Osobní motivace	14
2.2. Možné přístupy ke ztvárnění města v pohybu	14
2.3. Výsledná cesta	16
2.4. Zvolená technika - pastel.....	18
2.5. Popis autorské tvorby	19
3. Část praktická - projekt Městská krajina	21
3.1. První vyučovací jednotka: Motivační hodina.....	22
3.2. Druhá vyučovací jednotka: Zátíší se židlí	22
3.3. Třetí vyučovací jednotka: Kresba plzeňské budovy.....	23
3.4. Čtvrtá vyučovací jednotka: Kresba liduprázdné ulice s perspektivou.....	24
3.5. Pátá vyučovací jednotka: Kresba liduprázdné ulice pastelem.....	25
3.6. Šestá vyučovací jednotka: Kresba člověka.....	26
3.7. Sedmá vyučovací jednotka: Kresba ulice s lidmi	27
3.8. Závěrečná reflexe	28
3.9. Návaznost na RVP	29
5. Závěr	31
6. Resumé	32
7. Seznam použité literatury a dalších zdrojů	33
8. Seznam obrázků a příloh	I
Příloha A - reprodukce děl: teoretická část	IV
Příloha B - reprodukce autorské tvorby: skici	XII
Příloha C - reprodukce autorské tvorby: podkladové snímky a výsledné obrazy	XXII
Příloha D - reprodukce žákovské tvorby a fotografie z výuky	XXIX

Anotace

Diplomová práce se zabývá ztvárněním městské krajiny v oblastech vlastní autorské tvorby a školní výuky. Teoretická část obsahuje přehled vybraných českých a zahraničních umělců, v jejichž tvorbě se objevuje motiv města a kapitolu věnovanou kresbě se zaměřením na známé české autory, pro něž byla kresba z různých důvodů významná, nebo kteří toto médium obohatili o inovativní přístupy. Praktická část popisuje vznik cyklu velkoformátových kreseb *Město v pohybu* a dále průběh několikátýdenního projektu realizovaného na dané téma se žáky sedmých tříd 25. základní školy v Plzni.

Klíčová slova: město, pohyb, perspektiva, kresba, pastel

Annotation

The diploma thesis deals with an artistic approach towards urban landscape as a topic of author's artworks and also as an educational element of contemporary curriculum. The theoretical part includes an overview of selected Czech and foreign artists whose works deal with the motive of city and a chapter dedicated to drawing focusing on famous Czech authors who, for various reasons, considered drawing important, or who enriched this medium with innovative approaches. The practical part describes the process of creating a cycle of large-format drawings entitled *City in motion* and the artistic realization on the given topic with seventh grade pupils of the 25th elementary school in Pilsen over a period of several weeks.

Key words: city, motion, perspective, drawing, pastel

Úvod

V dnešní době celá řada z nás z různých důvodů bez většího zájmu míjí místa, kde se denně pohybujeme. Obzvláště to platí pro obyvatele velmi uspěchaných větších měst, kteří v každodenním shonu jen stěží nacházejí čas na to, zastavit se a vnímat své okolí. Město však podle mého názoru může ve své různorodosti nabídnout nepřeborné množství zajímavých podnětů a stát se významným zdrojem inspirace. Již od dětství jsem byla fascinována jak jeho dynamikou a krásou, tak častokrát i "ošklivostí", které ve mě probouzely touhu jej výtvarně ztvárnit. Proto jsem si jako téma diplomové práce zvolila právě *Město v pohybu*.

Tato práce sleduje dva hlavní cíle. Prvním z nich je zpracování tohoto tématu vlastním a pokud možno inovativním způsobem formou cyklu pěti velkoformátových kreseb s doprovodným skicovým materiálem. Požadovaný formát 2,5 x 1,5m pro mě představoval lákavou výzvu, jelikož jsem ve své dosavadní činnosti s tak rozměrnou plochou zatím nepracovala.

Pro lepší představu o tom, jak se s motivem městské krajiny ve své tvorbě vypořádali někteří vybraní umělci minulosti, obsahuje práce jejich krátký historický přehled.

Druhým hlavním cílem je realizovat tento námět v podobě projektu začleněného do školní výuky předmětu Výtvarné činnosti na 25. základní škole v Plzni. Mojí snahou bylo nejen naučit žáky elementární výtvarné postupy a dovednosti nezbytné pro zvládnutí zobrazení města a lidí v něm, ale zároveň posílit a prohloubit jejich vnímání okolního světa a nenucenou formou je dovést k vlastnímu a osobitému výtvarnému vyjádření.

1. Část teoretická

Tato část práce je rozdělená do tří samostatných kapitol. První dvě se zabývají motivem města v tvorbě vybraných zahraničních a českých umělců v období od sedmnáctého do dvacátého století.

Ve třetí se zaměřím na známé české autory dvacátého a jedenadvacátého století, jejichž kresba mě z různých důvodů zaujala. Pokusím se o zpracování stručného přehledu některých významných zástupců starší, mladší i nejmladší generace.

1.1. Motiv města v umělecké tvorbě

Obraz krajiny kolem nás se v průběhu dějin postupně proměňuje. Čím dál dominantnější postavení v ní začínají zaujímat města. *"Původní krajina doslova mizí před očima a plíživě se mění v jakousi „městokrajinu“, v město, které se rozhodlo odejít do krajiny."* (19) Tato skutečnost se přirozeně promítá i do umělecké tvorby. V následující kapitole se budeme věnovat právě tomuto motivu a pokusíme se o představení některých významných umělců, kteří jej ve své tvorbě zachycovali.

1.2. Motiv města v tvorbě vybraných zahraničních umělců

Giovanni Antonio Canal (Canaletto, 1697 - 1768)

Celoživotním námětem tvorby tohoto benátského mistra krajinomalby období rokoka se staly tzv. veduty, tj. *"podrobné a přesné obrazy s pohledem na město či jiné panorama"* (7, s. 76). Právě přesné zobrazení každého detailu ho proslavilo již za jeho života. Tato pečlivost se odráží i v jeho věrném zpracování nejrůznějších materiálů (například kámen, dřevo). Vzhledem ke svému perfekcionismu vytvořil ke každému obrazu celou řadu přípravných nákresů a pro maximální přesnost základního rozvržení využíval i *cameru obscuru*. V pozdějším období své tvorby se věnoval zobrazení Londýna, avšak tato jeho díla nebyla nikdy doceněna. Nejznámějšími a nejvyhledávanějšími jeho díly tedy zůstávají jeho pohledy na Benátky (2, s. 234; 7, s. 76). Typickým příkladem je obraz *Kamenický dvůr* (viz příloha A, obrázek 1).

Joseph Mallord William Turner (1775 - 1851)

Tento "nejslavnější krajinář **romantického období**" (7, s. 97) díky svému oslnivému uměleckému talentu již od patnácti let studoval na britské Royal Academy of Arts, jejímž řádným členem se stal o jedenáct let později. Základním rysem jeho tvorby je inovativní práce s barvami a zejména v pozdějším období také novátorský přístup k zobrazování účinků světla. Často se setkáme s názorem, že Turner předjímá pozdější impresionismus (2, str. 264-267; 12, s. 82).

Turner "s nadšením zkoumal přírodu..." (7, s. 97), nebyla to však pouze příroda, ale i působení různých živlů, které jej fascinovaly (35). Poměrně častým námětem jeho tvorby tak byly například bouře (obrazy *Přístaviště v Calais*, *Parník ve sněhové vánici*) nebo oheň (*Požár parlamentu*). Pozornost věnoval také historickým výjevům (*Sněhová bouře: Hannibal a jeho armáda přecházejí Alpy*, *Dido buduje Kartágo*).

Turner při svých cestách za inspirací navštívil celou řadu evropských zemí a jeho nejoblíbenějším městem byly Benátky (35). Právě Benátky jsou tak hlavním námětem jeho obrazů s městskou tematikou (*Velký kanál, Benátky; Most vzdechů v Benátkách; Dogana a Santa Maria, Benátky*). V této oblasti se však nesoustředí pouze na Benátky - viz vyobrazení švýcarského Zurichu (příloha A, obrázek 2).

Camille Pissarro (1830 - 1903)

Pissarro byl jedním z hlavních představitelů francouzského **impresionismu**, účastnil se všech osmi výstav skupiny a často se o něm hovoří dokonce jako o "otci impresionismu". Poměrně častým a oblíbeným námětem jeho děl byly venkovské scenérie. V osmdesátých letech se však v jeho tvorbě objevují také témata související s moderním průmyslovým životem (7, s. 118; 28)

Na sklonku jeho života, v průběhu devadesátých let, začal Pissarro ztvárňovat městské motivy, zejména z prostředí Paříže, Rouenu a Le Havru. Obdobně jako Monet

se snažil o zachycení shodného tématu v různých denních dobách, za měnících se světelných podmínek i počasí, přičemž usiloval také o vyjádření dynamiky moderního města (27; 7, s. 118).

"Těší mě malovat pařížské ulice, které lidem připadají ošklivé, jež se však lesknou, září a žijí" - Camille Pissarro. (7, s. 118) Ukázka viz příloha A, obrázek 3.

Richard Estes (*1932)

Richard Estes patří mezi nejvýznamnější zástupce **hyperrealismu**, uměleckého směru, který vznikl v šedesátých letech dvacátého století ve Spojených státech amerických (3). Po studiích na Art Institute of Chicago se přestěhoval do New Yorku, který se stal hlavním motivem jeho maleb, vyznačujících se extrémně přesným provedením detailů a zahrnutím několikanásobných reflexí (39). Mezi jeho známé obrazy patří například *Madison Square* (viz příloha A, obrázek 4).

Po začátcích, ve kterých se věnoval zejména ztvárnění staveb umístěných rovnoběžně s rovinou obrazu, začal při zobrazování kompozic s hloubkovou perspektivou narážet na obdobné problémy, se kterými se předtím potýkal Canaletto. *"Estes..., podobně jako jeho učitel, jemně překrucuje a falzifikuje informace získané mechanickými prostředky (tam, kde Estes používá fotoaparát, používal Canaletto cameru obscuru, primitivního předchůdce tohoto přístroje. "* (8, s. 231)

1.3. Motiv města v tvorbě vybraných českých umělců

Václav Hollar (1607 - 1677)

Životní dráha Václava Hollara, dnes velmi ceněného rytce, leptaře a kreslíře, započala v Praze, odkud přes Německo a další evropské země nakonec doputoval do Anglie a usadil se v Londýně. Bohužel, jako tomu bylo u celé řady jiných známých umělců, ani Hollarova práce nebyla za jeho života patřičně doceněna a zemřel v chudobě. Stěžejní součástí jeho tvorby jsou především krajiny a panoramatické pohledy na města (13; 14; 40), jako například jeho známý *Pohled na Londýn* (příloha A, obrázek 5).

"Obklopen bujným smyslným prostředím baroka, zůstává Hollar mistrem ukázněné přesnosti" (14, s. 8), jeho díla se vyznačují až perfekcionistařským grafickým zpracováním a důrazem na **maximálně realistické** zachycení skutečnosti. Kvůli těmto charakteristikám své tvorby bývá občas popisován jako pouhý kopista nebo srovnáván s moderním fotografem. Nahlížet však takto na jeho tvorbu by bylo omylem: *"Jak Hollar pojímá krajinu, to není pouhá reprodukce - nedejme se mýlití přesností a věcností - nýbrž zážitkem, je to hluboce procítěné formování dané reality."* (14, s. 94).

Antonín Chittussi (1847 - 1891)

Tento významný zástupce české krajinomalby nejprve studoval na pražské Akademii výtvarných umění figurální malbu. Po pobytech na akademiích v Mnichově a Vídni a studijních cestách do Uher a na Slovensko vedly jeho cesty do Francie. Jeho inspirací se zde stala tvorba barbizonských malířů (16, s. 39).

*"Jeho práce, představující francouzskou krajinu, města i periférie a zachycující jejich nálady i proměny, našly svou ideální polohu v **plenérovém realismu**"* (36). Do Francie se v průběhu let ještě několikrát vrátil. Při jednom z jeho pobytů v Paříži vznikl obraz *Pohled na Paříž z Montmartru* (příloha A - obrázek 6). *"Pečlivá malba a zvláštní střízlivá věcnost zobrazeného velkoměsta zaujmou již na první pohled"* (16, s. 39). V posledních letech svého života se vrátil do vlasti a věnoval se malbě české krajiny, u které se snažil vyzdvihnout její melancholický charakter. Zemřel v roce 1891 na tuberkulózu (16, s. 39).

Antonín Slavíček (1870 - 1910)

Antonín Slavíček je považován za jednu z vůdčích malířských osobností přelomu devatenáctého a dvacátého století. V počátcích své tvorby se věnoval zejména náladovým krajinám, na kterých je patrný vliv dobové **symbolismu** a dekadence (16, s. 60-61). Východiskem jeho tvorby byly práce Mařáka a Chittusiho, nicméně *"především plenérová malba ho dovedla k impresivnímu vnímání světa děleným barevným rukopisem"* (1, s. 154), který je pro něj příznačný. Nezanedbatelnou součástí jeho tvorby však představuje i městská krajina (viz příloha A, obrázek 7), zachycená *"jak v detailech, tak i v monumentálních plátnech."* (1, s. 154)

František Hudeček (1909 - 1990)

Patřil k zakladatelům Skupiny 42, jejíž členové *"si jako ústřední téma stanovili život člověka v soudobém městě... Zdůrazňovali technický a inženýrský aspekt města, průmyslovou a dopravní architekturu..."* (17, s. 6) - viz např. *Nádraží s větrným mlýnem* (příloha A, obrázek 8). Při pohledu na jeho tvorbu z období třicátých let je jasně patrný vliv **surrealismu** a imaginativní malby, přičemž tyto rané impulzy se pak na začátku čtyřicátých let propojily s nově nalezeným zájmem o civilní prostředí. Pro Hudečka byla přitažlivá a inspirativní zejména městská periferie (17, s. 9).

Jan Smetana (1918 - 1998)

Smetana, obdobně jako Hudeček, patřil ke členům Skupiny 42. Silnou inspirací pro jeho tvorbu se stalo prostředí Prahy, ve které vyrůstal, se svými četnými zákoutími, dvorky a panoramaty (30). Jejich poetiku a melancholii zobrazoval především pomocí šedých a hnědých odstínů (17, s. 12). *"Na rozdíl od Hudečka ... se ve svých "městských krajinách" zaměřil na zcela moderní a současné artefakty (funkcionalistická architektura, typický motiv plynových lamp, jízdní dráhy, křižovatky apod.)"* (17, s. 12) - ukázka viz příloha A, obrázek 9. Ve Smetanově tvorbě z počátku čtyřicátých let již nalezneme **náznaky některých prvků hyperrealismu** (31), který se však jako svébytný styl etabloval až o mnoho let později.

1.4. Kresba v tvorbě vybraných českých umělců

"Kresba je a po staletí vždy neodmyslitelně byla součástí umělecké tvorby" (11, s. 3), přesto může být někdy vnímána pouze jako vedlejší nebo doprovodný produkt jiné umělecké činnosti. Pro řadu umělců je však právě kresba významným nebo i převažujícím výrazovým prostředkem. "Význam umělecké kresby pro poznávání struktury díla ať již jednoho autora nebo celé umělecké epochy je nedocenitelný..." (18, s. 1)

Josef Čapek (1887 - 1945)

"Moderní umění (hnutí tzv. kubismu) poskytuje zasvěceným takovou plnost estetického požitku, která většině lidí musí se zdát nepochopitelná" - Josef Čapek (5, s. 27).

Josef Čapek byl velice všestrannou osobností, malířem, spisovatelem, ilustrátorem, grafikem, scénografem nebo výtvarným kritikem.

Zejména v začátcích byl silně ovlivněn fauvismem a expresionismem. Zásadním pro jeho další tvorbu však bylo seznámení s francouzským kubismem, který chápal jinak, otevřeněji, než celá řada dalších umělců (například Emil Filla): *"Kubistické tvarosloví ... postupně rozvíjel a dával mu nový smysl a vlastní pojetí. Viděnou realitu převáděl do elementárních geometrických tvarů a znaků, které často kombinoval s konkrétními detaily"* (16, s. 114).

Kresba pro Josefa Čapka nepředstavovala pouze předlohu pro další zpracování jinou technikou. Je nesmírně rozmanitá (zahrnující samostatné kresby a skici, knižní ilustrace a obálky, novinové kresby, kresby pro jeviště a další) a prostupuje celým jeho životem včetně posledních let strávených v koncentračních táborech (5, s. 59-60).

Jan Zrzavý (1890-1977)

"Umělec, který uměl namalovat duši" - Otakar Štorch (9, s. 3)

Po opětovných pokusech o studium na AVU se vydal svou vlastní cestou. Po seznámení s Josefem Čapkem se stal stejně jako on členem skupiny Tvrdošíjných. Častými náměty pro něj byly biblická a literární témata (16, s. 126). Právě literatura pro něj měla velice hluboký význam, byl úspěšným ilustrátorem a právě v této jeho tvorbě je nejvíce zastoupen jeho vztah ke kresbě (např. už v jedenácti letech vytvořil obrázkovou ilustraci k pohádce Zlatý déšť od bratří Grimmů). Stejně jako v jiných výtvarných disciplínách byl i v této vždy unikátní (9).

Za povšimnutí rozhodně stojí jeho ilustrace ke známým českým dílům, jako je například Máchův Máj (viz příloha A - obrázek 10) - vytvořil zde *"kresby stejně úchvatné a nezaměnitelné, jako verše samotné.... Sugestivnost kreseb byla tak veliká, že nedovolovala neztotožnit se jen a jen s jejich máchovskou atmosférou"* (9, s. 90) - nebo Erbenova Kytice, avšak věnoval se též ilustracím k literární tvorbě zahraničních autorů (např. Dostojevského *Bílé noci* nebo Shakespearovy *Sonety*). Vzhledem ke své melancholické povaze měl také úzký vztah k poezii, proto ilustroval celou řadu básnických sbírek (např. sbírky Jaroslava Seiferta).

"Z každé Zrzavého knižní ilustrace dýchá procítěný čtenářský požitek malíře samotného, čímž je nepřímou předznamenáváno i umocnění čtenářských prožitků všech." (9, s. 103)

Jiří Lindovský (*1948)

Jiří Lindovský, střídavě žijící a tvořící v Olomouci a Praze, je úspěšný grafik, malíř a kreslíř, v jehož díle obecně převládá motiv techniky. Ve své tvorbě je do jisté míry osamocen, zpravidla se neúčastní kolektivních programových vystoupení nebo akcí. Od roku 1992 vede ateliér Grafika 1 pražské Akademie výtvarných umění, v roce 2007 byl jmenován profesorem (34; 15, s. 1).

Dominantním médiem jeho tvorby je kresba (viz např. příloha A, obrázek 11), v začátcích *"nesmírně subtilní ..., jen v detailech pointovaná nějakým drobným barevným zásahem"* (15, s. 1) , často kombinovaná s dalšími technikami, například vyřezáváním do sololitu nebo sítotiskem, případně kresba rytá do plastové folie (15, s. 1-2).

Jeho díla jsou mimo jiné zastoupena ve sbírkách pražské Národní galerie, Uměleckoprůmyslového muzea nebo varšavského Národního muzea.

Jiří Kornatovský (*1952)

Jiří Kornatovský je respektovaným autorem, který se kresbě věnuje velmi intenzivně už od svého vstupu na uměleckou scénu po ukončení studií. Je známý zejména svými velkoformátovými kresbami, často dosahujícími čtyř a více metrů šířky. Právě tato kolosálnost je pro něj typická a umožňuje mu snazší komunikaci s divákem. Jeho kresby uhlem na papíře při pohledu z větší vzdálenosti vyvolávají silný dojem prostorovosti - nereálné geometrické a organické tvary (často kulovité, vejcovité či prstencovité), tvořené tisíci splývajícími čar, jako by vystupovaly z plochy (6, s. 2; 33) - ukázka v Příloze A, obrázek 12.

Slovo, které je s tvorbou Jiřího Kornatovského nerozlučně spojeno, je meditace. Do jeho kreseb *"se dostává další rozměr: spiritualita, hovořící o věčném a esenciálním, o bytí a nebytí, o jiném prožitku času, než který většina z nás denně v hektickém světě zažívá"*. (6, s. 2) Tuto duchovnost podtrhují nejen samotné názvy děl (*Meditace kresbou, Základní bod, Liturgická meditace*), ale i místa jejich vzniku, kterými často byly klášterní prostory.

O úspěšnosti tohoto autora svědčí jeho mimo jiné i skutečnost, že jeho díla byla vystavována po celém světě - od New Yorku přes Los Angeles, Moskvu, Bangkok, Berlín či Sofii až po japonské Takasaki (29).

Martin Mainer (*1959)

"Kresba je základ – přeci - jde o zaznamenaný pohyb ruky – jestli držíš v ruce tužku nebo štětec a chceš zachytit jejich stopu , musíš se pohnout ... Kreslím celý život a kreslím rád , učil jsem se i kreslit podle reálných modelů i z hlavy , pořád je to ten nejpřímější způsob jak zachytit nevyslovitelné ... " (38).

Tento všestranný umělec je jedním z nejvýznamnějších zástupců současné české výtvarné tvorby. Narodil se v Ostravě, žije a tvoří však zejména v Praze a Limuzích. Je držitelem prestižní ceny J. Chaloupeckého, která mu otevřela dveře do

světa - právě díky ní mohl několik měsíců vystavovat v Kalifornii, Novém Mexiku nebo New Yorku. V roce 2005 byl jmenován profesorem na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně. Právě práce učitele se stala důležitou součástí jeho života, stejně jako duchovní hledání a sebepoznávání (4).

Za stěžejní můžeme označit zejména jeho výstavu v pražském Rudolfinu z roku 1999, kde namísto původně avizovaného shrnutí své dosavadní tvorby představil zcela odlišný koncept, založený na studiu magie a automatické kresby (37). "*Automatickým či poloautomatickým vedením ruky myslím proces grafického záznamu, kdy je ruka ponechána vlastnímu pohybu bez dozoru a vědomé kontroly...*" (4, s. 144). Právě v rámci této výstavy představil cyklus svých přibližně 200 pastelů na černém papíře (viz příloha A, obrázek 13), nazvaný Vlek lesa lesů. Les zde přitom není chápán jako přírodní útvar, nýbrž jako metafora lidského mozku. "*... tak jsem v říjnu či září začal pastelovat na černé papíry a vypasteloval si tuto výstavu a pasteluji ještě teď.*" (4, s. 146)

Jiří Franta (*1978) a David Böhm (*1982)

Jiří Franta a David Böhm beze sporu patří k nejvýraznějším postavám současné české kresby.

Jiří Franta je zejména kreslířem, věnuje se však i sochařství či malířství. Jeho díla obsahují značnou míru nadsázky a sarkasmu, vyznačují se přehnanou formou, vzájemnou záměnou či stíráním měřítek s cílem umocnit, glorifikovat či zesměšnit řešený problém (32).

David Böhm, žijící a pracující v Praze, je kreslířem a ilustrátorem (vytvořil například ilustrace ke knize pohádek ze Středoafričské republiky *Ticho hrocha*) a jedním ze zakladatelů komiksových novin Kix (21).

Tito dva umělci společně představují nerozlučnou tvůrčí dvojici, která se již řadu let snaží o neustálé posouvání hranic média kresby. Kresba samotná jakožto finální artefakt pro ně zpravidla není jediným tvůrčím cílem - neméně důležitou, ne-li hlavní roli zastupuje proces jejího vzniku, přibližovaný na videozáznamech, které tak de facto často představují vlastní výsledné dílo (23).

Oba autoři si svoji práci do značné míry záměrně komplikují různými překážkami, představovanými zejména "*...alternativními způsoby konvenčních metod kresby.*" (41) Pro svoji tvorbu tak často využívají velmi netradiční nástroje a prostředky jako jsou

balony, provázky, hrnce, motocykly (viz příloha A, obrázek 14) nebo dokonce bagr (25). Tyto prostředky jim umožňují cíleně se vzdálit vlastnímu dílu v procesu jeho vzniku, odosobnit se od něj, ponechat mu svobodný vývoj - oba umělci totiž nelpí na vyzdvihování sebe sama jako uměleckých individualit (32).

Při pohledu na jejich tvorbu *"zíráme na nečekanou sopku nápadů, zasahující nás lávou imaginace, chutí nás doslova dostat, dohnat, přemoci. Ale ono je to naprosto pojímající – zíráme na mladé tvůrce, kteří se zjevnou chutí a nelíčenou radostí rozdávají své brilantní nápady, osvobodivše se od klasického základního přístupu."* (25)

Nikola Čulík (*1983)

Tento čerstvý absolvent pražské AVU je *"autorem nové generace, která jasně dokazuje, že tužka a papír, případně zed', jsou pro současný životní pocit někdy mnohem autentičtější než tradiční olejové barvy a plátno."* (26)

Přestože se stejně jako celá řada dalších umělců věnuje i jiné tvorbě (malbě, ilustraci či objektům), zůstává pro něj vzhledem k dlouholeté zkušenosti nejvýznamnější právě kresba, která mu umožňuje nejpresnější a nehlubší vyjádření. V jeho dílech se často objevují prvky autobiografie, vždy intenzivně pracoval s vlastní imaginací. Jeho inspirací se však v posledních letech stala také sociální a politická problematika nebo každodenní všední činnosti lidí, což do značné míry souvisí s jeho postupným posunem od témat "vnitřních" k tématům "vnějším" (24).

Sám autor rozčleňuje svoji tvorbu do dvou relativně samostatných celků. První z nich představují především maloformátové, emocionálně naléhavé kresby tvořené bez předloh, kterými proslul zejména v začátcích, a kterými se pokouší zaznamenat a analyzovat svoje nitro i okolní svět. Druhým jsou pak skici a studie reality, jejichž smyslem je zejména neustálé zdokonalování se v technice kresby (22, 24). *"Jeho práce charakterizuje všudypřítomná ironie a inteligentní neprvoplánový humor stejně jako empatie a schopnost soucitu."* (22) Ukázka tvorby - viz příloha A, obrázek 15.

2. Část praktická - cyklus Město v pohybu

2.1. Osobní motivace

Celá řada autorů opírá svoji tvorbu o věci, které je obklopují, které znají, které v nich zanechávají určitý dojem a stávají se inspirací pro jejich tvůrčí činnost. Nejinak je tomu v mém případě. Už od dětství mě nejvíce oslovovala kresba. Od svých devíti let jsem navštěvovala ZUŠ v Písku, přičemž většina tvorby probíhala v plenéru, tedy přímo v ulicích tohoto krásného historického města. Již tehdy jsem našla oblibu v zachycování nejruznějších uliček, zákoutí a historických staveb. Při středoškolském studiu na SVSŠ v Písku jsem pak objevila kouzlo figurální kresby. Pojmy město a člověk jsou přitom v úzké souvislosti - město bylo vybudováno pro člověka a pro jeho život v něm. Právě město a člověk se tak staly ústředními náměty mé výtvarné činnosti. Po přestěhování do Plzně jsem si uvědomila, o jak rozdílné prostředí oproti Písku se jedná. Plzeň je městem uspěchanějším, ve kterém vše probíhá v hektickém tempu. Jedním z jejich zásadních rozdílů (pomineme-li charakteristiky jako velikost či počet obyvatel) je tudíž dynamičnost, charakter a rychlost pohybu lidí v něm. Odtud pramení základní inspirace pro praktickou část této práce - pohyb a město, tedy jinými slovy *Město v pohybu*.

2.2. Možné přístupy ke ztvárnění města v pohybu

Město je prostředím velice různorodým a obdobně různorodě lze pojmout i jeho výtvarné ztvárnění. Při přípravě praktické části se tedy nabízelo několik alternativ provedení, lišících se zejména svým přístupem k zachycení fenoménu pohybu města samotného nebo objektů a lidí v něm, jakožto ústředního prvku námětu. Tento pohyb by bylo například možné vyjádřit pomocí ztvárnění:

- dopravních prostředků, které jsou nezbytnou součástí života většiny obyvatel moderních větších měst
- obyvatel města a jejich aktivit (sportovních, kulturních, společenských...)
- historického vývoje podoby města v závislosti na proměnách potřeb člověka nebo technického a technologického prostředí, založeného na dostupných historických pramenech
- ulic, budov, náměstí a dalších součástí prostředí města obecně, přičemž kýženého efektu pohybu je dosaženo zakomponováním dvou výše uvedených prvků, dopravních prostředků a osob

První cesta: dopravní prostředky

První zvažovanou cestou bylo ztvárnění jedoucích dopravních prostředků - automobilů, tramvají a dalších prostředků hromadné dopravy, které nejnápadněji uvádějí město do pohybu. Tato varianta byla proto také tou první, kterou jsem zvolila.

Pro úvodní skici (viz příloha B - obrázky 16-19) byl použit uhel a balicí papír. Jako předloha sloužily fotografie, které jsem pořídila přímo v terénu, na rušných ulicích Plzně.

V průběhu vlastní realizace jsme se po konzultaci s vedoucím diplomové práce shodli na tom, že tato cesta příliš vyzdvihuje samotný dopravní prostředek, který je však pouze jednou z mnoha dílčích součástí města a který pro diváky nemusí představovat dostatečně atraktivní objekt.

Druhá cesta: obyvatelé města

Z předchozí zkušenosti vyplynulo, že zobrazování pouze samotných obyvatel města také nepovede ke kýženému výsledku. Takto izolovaný pohled se ukázal jako nevyhovující z hlediska původního námětu, obdobně jako tomu bylo v případě samotných dopravních prostředků.

Třetí cesta: historický vývoj

Myšlenka na ztvárnění daného námětu pomocí zachycení historického vývoje (tedy například srovnání současného a minulého vzhledu určité lokality, případně zkombinování obou do jednoho díla) se ukázala jako v praxi obtížně realizovatelná, vyžadující těžko dohledatelné zdroje. Výsledné dílo by dle mého názoru opět nevytvářelo požadovaný dojem pohybu, který je pro tuto práci stěžejní.

Čtvrtá cesta: ulice, obyvatelé a dopravní prostředky

Poslední původně uvažovanou variantou bylo ztvárnění mého námětu pomocí zakomponování výše zmíněných prvků, tedy osob a dopravních prostředků do přirozeného prostředí města.

Pro účely zpracování jsem nafotila přibližně dvě stě podkladových fotografií, přičemž část byla pořízena v Plzni jakožto typickém českém větším městě a část ve Františkových lázních, které díky svojí nesrovnatelně menší velikosti, četným parkům a celkově nižšímu "tempu života" představují k uspěchané průmyslové Plzni poměrně značný a zřetelný kontrast.

Fotografie byly pořízeny v různých denních dobách a při jejich postupném zkoumání se mi jako vizuálně nejzajímavější začaly jevit snímky, které byly pořízeny po setmění. Pod tímto dojmem se postupně začala rýsovat myšlenka na použití černého podkladu. Další inspirací pro tuto změnu se stala některá díla Martina Mainera, vytvořená pastelem na černém papíře, která mi byla představena vedoucím práce (viz příloha A, obrázek 13).

Zřejmou nevýhodou nočních snímků byla skutečnost, že díky pokročilé hodině již ulice působily relativně prázdně a bez známky pohybu. Zamýšlené zakomponování osob a dopravních prostředků by tedy bylo poměrně obtížné. Jedním z možných řešení tohoto problému je pořízení podkladových fotografií za dne a jejich následná úprava s využitím specializovaného počítačového softwaru, díky které pak fotografie vyfocená za denního světla působí obdobně, jako kdyby byla pořízena v noci.

K tomuto účelu jsem použila aplikaci Adobe Photoshop CS6, přičemž úprava fotografií probíhala ve dvou postupných krocích. Nejprve byl použit stylizační filtr "nalezení hran", následně funkce "inverze". Výsledná fotografie se po těchto úpravách velmi přibližuje požadovanému "nočnímu" dojmu.

Vznikla série 12 skic obsažených v příloze B, zachycujících vybraná místa v Plzni (obrázky 20-26) a Františkových lázních (obrázky 27-31). Po kritickém zhodnocení tohoto celku jsem však bohužel došla k závěru, že výsledná díla stále působí příliš strnulým dojmem a dostatečně nevystihují původní zadání práce, kterým je *Město v pohybu*.

2.3. Výsledná cesta

Na základě předchozích úvah a praktických pokusů jsem se snažila o nalezení jiné alternativy, která by navázala na výše uvedený princip kombinace zobrazení ulic, lidí a dopravních prostředků, a která by jej posunula o krok dál, a to s cílem odstranit celkový statický dojem.

Vzhledem k tomu, že jsem měla k dispozici nepřeberné množství již pořízených fotografií, rozhodla jsem se je využít pro další práci a experimentovat s možností dosáhnout efektu pohybu pomocí cílené deformace. Pro tento účel jsem zvolila aplikaci IrfanView, která je využívána na 25. základní škole a se kterou jsem se za dobu své pracovní činnosti již poměrně dobře obeznámila. Obrázky 36 - 45 přílohy C ukazují původní snímky v neupravené podobě a jejich přepracované verze.

Na základě vyhodnocení předchozích zkušeností jsem se rozhodla využít pouze černého a bílého pastelu. Podle mého názoru totiž přílišná barevnost zbytečně odvádí pozornost od hlavního tématu, kterým je pohyb. Předchozí barevné skici (viz příloha B, obrázky 20-31) ve mě vyvolávaly až kýčovitý dojem téměř "cirkusového" prostředí. Nový přístup (viz obrázky 32- 35 přílohy B) na mě působil mnohem čistěji a lépe odpovídal mojí představě.

Zadání práce obsahuje požadavek zhotovení výsledných děl ve formátu 2,5 m x 1,5 m. Obstarat černý papír těchto rozměrů se však ukázalo jako prakticky nemožné. Po prvotních pokusech s oslovováním výrobců a distributorů papíru jsem zjistila, že i největší běžně nabízené formáty se svojí velikostí tomu požadovanému ani zdaleka nepřibližují. Tyto komplikace se mi nakonec podařilo vyřešit objednáním černého kartonového pozadí značky Hama, využívaného ve fotografických ateliérech.

Dalším problémem byl způsob zavěšení papíru nařezaného na požadovaný formát na pracovní plochu, kterou byla zeď nevyužívané obytné místnosti. Řešením bylo uchycení papíru na jeho horním a spodním okraji na dřevěné lišty kovovými svorkami, ve kterých byly navrtány otvory. Tyto svorky pak byly spolu s lištami a papírem zavěšeny na předem připravené skoby. Spodní lišta byla dále přichycena ke zdi samostatnou skobou, aby nedocházelo ke kroucení a prověšování.

Vzhledem k tomu, že jsem ve svojí dosavadní tvorbě zatím nepracovala s tak velkým formátem, měla jsem obavy z toho, jak kvalitně přenést obrazovou předlohu na plochu 2,5 m x 1,5 m. Nabízela se například tradiční možnost přenesení základních linií pomocí mřížky. Tento přístup se však jevil jako poměrně zdoluhavý, nepřesný a spojený s dalšími praktickými problémy. Na radu vedoucího práce jsem tedy zvolila možnost, využívající dostupnou moderní zobrazovací techniku, a sice promítnutí dataprojektorem. Díky mému působení na 25. ZŠ jsem měla příležitost vypůjčit si projektor z jejího inventáře. Jelikož formát fotografií neodpovídal požadované velikosti, bylo nutné podkladové fotografie seříznout na příslušný poměr stran. Vzhledem k dispozicím místnosti však nebylo možné promítnout na pracovní plochu celou podkladovou fotografii najednou, protože odstup projektoru od promítací plochy nebyl pro její kompletní pokrytí dostatečný. Bylo tedy nezbytné fotografii řezat ještě jednou a rozdělit ji na dvě samostatné části - pravou a levou, obsahující vždy dvě třetiny původního snímku.

Tyto dvě části byly postupně promítnuty na plochu, po obtažení základních linií pravé části jsem přesunula projektor na pozici pro promítání levé části a opět obtáhla zbylé linie. Na pracovní ploše tak vznikl náčrt základních obrysů. Pro další práci mi pak jako podklad vždy sloužila vytištěná fotografie, umístěná vhodně vedle pracovní plochy.

2.4. Zvolená technika - pastel

Pro vlastní realizaci kreseb jsem původně chtěla použít uhel, se kterým pracuji již od svých dvanácti let. Vzhledem k rozhodnutí použít černý podklad, jehož důvody jsou popsány výše, však nebylo možné uhel pro další práci využít. Proto jsem zvolila pastel, který je svými charakteristikami uhlu relativně podobný. Jak již bylo v předchozím textu naznačeno, rozhodla jsem se pro kombinaci černé, bílé a šedé barvy. Při samotné tvorbě jsem používala pouze černý a bílý pastel, šedé odstíny jsem vytvořila jejich postupným překrýváním.

S výjimkou dvou kreseb (*Večer v lázních a Cyklista*) jsem nepoužívala techniku roztírání. *"Přestože většina malířů pastelů používá pastózní techniku, roztírání a využívá přirozenosti, se kterou barvivo ulpívá na papíru a pokryje ho, existují malíři, kteří pastel raději používají v "tazích"..., které obrazům poskytují zvláštní*

"vibraci"..." (10, s. 64) Tento přístup práce v "tazích", který byl dobře uplatnitelný u předchozích obrazů Plzně s minimem zeleně, však nebylo možné u těchto dvou kreseb beze zbytku využít. Usoudila jsem, že pro zobrazení stromů, které na kresbách z Františkových lázní zaujímají poměrně důležité postavení, bude tato technika vhodnější.

Práce s pastelem pro mě byla velice zajímavá a přínosná. Přestože jsem již dříve pastel používala, teprve nyní jsem díky velkému formátu a časové náročnosti zpracování v praxi blíže poznala nejen jeho výhody (snadné dosažení různých odstínů přímo na ploše, snadné roztírání, nízké náklady, relativně snadná možnost korekce...), ale i nevýhody (například nutnost důkladné fixace, obtížnější uchování hotového díla, křehkost materiálu).

2.5. Popis autorské tvorby

Výsledný soubor sestává z pěti kreseb formátu 2,5 m x 1,5 m, které jsem pracovně rozdělila do tří skupin:

- nadhled (obraz č. 1 - "Pohled z mého okna")
- vhléd do ulice s dlouhou perspektivou (obraz č. 2 - "Promenáda" a obraz č. 3 - "Cesta domů")
- vhléd do ulice s krátkou perspektivou (obraz č. 4 - "Večer v lázních" a obraz č. 5 - "Cyklista")

Obraz číslo 1 - "Pohled z mého okna"

(příloha C, obrázek 46)

Zde jsem se pokusila zachytit můj dojem z každodenního pohledu na rušnou městskou ulici. Právě pohled na Sladkovského třídu je jednou z prvních věcí, které každé ráno vidím. Podkladová fotografie vznikla z okna mého bytu v 6. patře budovy s číslem popisným 38. O znázornění pohybu jsem se v této kresbě pokusila zahrnutím míjejících se tramvají a zároveň "rozvlněním" linií.

Obraz číslo 2 - "Promenáda"

(příloha C, obrázek 47)

Podkladová fotografie pro tento obraz byla pořízena v ulici Bedřicha Smetany, v blízkosti Náměstí republiky. Snímek byl vyfotografován z podhledu se snahou zdůraznit popředí, vzbudit majestátnější dojem ze zachycených budov, snížit význam pozadí a rozšířit spodní část motivu. Zachycení samotné ulice, jakkoli mi připadala z estetického hlediska zajímavá, by však vzhledem k původní myšlence ztvárnění pohybu samo o sobě nestačilo. Proto jsem čekala na okamžik, kdy do záběru vkročí na kompozičně vhodném místě lidé, jejichž zahrnutí do celku vtiskne fotografii nezbytný prvek pohybu.

Obraz číslo 3 - "Cesta domů"

(příloha C, obrázek 48)

Tento obraz zachycuje vhléd do Prešovské ulice z Náměstí republiky, kde jsem v průběhu let svých studií často stála čekající na tramvaj. Toto plzeňské zákoutí na mě vždy působilo velice živým dojmem. O jeho zachycení jsem pokoušela již v jedné z původních skic - viz příloha B, obrázek 23, nicméně výsledek neodpovídal

zamýšlenému záměru. Tohoto motivu jsem se však nechtěla vzdát a tak jsem dané místo zachycovala znovu a znovu, s cílem více zdůraznit jeho dynamiku. Díky výše zmíněnému postupu softwarových úprav a trpělivosti při komponování podkladového snímku se mi dle mého názoru nakonec podařilo realizovat můj původní záměr.

Obraz číslo 4 - "Večer v lázních"

(příloha C, obrázek 49)

Obraz vznikl na základě fotografie z Národní třídy ve Františkových Lázních, která je nejstarší ulicí tohoto kouzelného malého lázeňského města. Tempo je zde nepoměrně pomalejší, než je tomu v případě uspěchané Plzně. Národní třída se mi jevila jako ideální místo, na kterém lze ukázat odlišný charakter tohoto místa, plného zajímavých detailů - od historických balkonů a stylových lamp až po klidem prodechnutá zákoutí a parky. Právě věrné zobrazení zeleně se stalo největší výzvou při realizaci tohoto obrazu.

Obraz číslo 5 - "Cyklista"

(příloha C, obrázek 50)

Cyklista je mým druhým obrazem z prostředí Františkových Lázní a zároveň posledním vyobrazením mé práce v rámci cyklu Město v pohybu. Pro realizaci jsem si původní fotografii vybrala z několika důvodů. Jedním z nich je opět všudypřítomná zeleň, zastoupené v ještě větší míře, než tomu bylo u obrazu číslo 4, dalším pak unikátní architektura lázeňského města. Nejdůležitější je však postava cyklisty - je to právě on, kdo obraz naplňuje pohybem. Rozevláté vlasy, točící se kola, to vše je v silném kontrastu k jinak do značné míry statickému prostředí. Zároveň jsem na tomto obraze zachycená já samotná, jakožto jedna ze součástí města, a to v podobě postavy na pravé straně obrazu.

3. Část praktická - projekt Městská krajina

Zvládnutí kresby i relativně jednoduchých kompozic, které nás v reálném světě obklopují, vede zejména při počátečních krůčcích žáků k jejich uspokojení z výtvarné práce. Důležité je dodržovat princip od jednoduššího ke složitějšímu, a tak postupně umocňovat pozitivní emoce žáků a radost z výsledku. Zvládnutí základních technik na nejbližších reáliích každodenního života pak může otevřít cestu jedince - začínajícího umělce - k vlastní emočně náročnější tvorbě.

Projekt: Městská krajina

Realizační skupina: žáci 7. tříd 25. základní školy v Plzni (předmět Výtvarné činnosti)

Časový rozsah: 7 vyučovacích jednotek (po 90 min.)

Cíle:

- a) osvojení základů práce s uhlím a pastelem
- b) pochopení pojmu perspektiva
- c) nácvik kresby základních součástí městské krajiny
- d) vytvoření kresby města

Pomůcky: balicí papír, uhlí, plastická guma nebo hadřík, špejle, desky, čtvrtky velikosti A4, čtvrtky velikosti A3, tužka, guma, pastel, předlohová fotografie, fixativ

Motivace:

Společně s žáky si povídáme na téma město. Jak se jim v něm žije. Co je dnes zaujalo, když šli do školy. Žáci popisují, jak vypadá jejich nejbližší okolí. Hodnotí ztvárnění města na fotografii a proti tomu jednoduchou kresbu se stejným motivem. Na otázku, zda by si do svého pokoje raději na zeď pověsili fotografii nebo kresbu, se svých reakcích převážně kloní ke kresbě.

Z odpovědí na otázku "Proč?" vyplývá, že i jednoduchá kresba u nich vzbuzuje větší emoce a zaujetí než sterilní fotografie.

"A nechtěli byste mít doma ve svém pokoji vlastní kresbu části města, která se vám líbí?"

3.1. První vyučovací jednotka: Motivační hodina

Po úvodním motivačním rozhovoru jsme se společně s žáky procházeli po nejbližším okolí 25. základní školy v Plzni. Všimli jsme si zejména detailů budov, komunikací, zeleně, lidí, apod. Postupně jsme si ukázali všechny základní součásti městské krajiny a diskutovali o jejich smyslu, funkci a významu pro celek.

Reflexe

Ptala jsem se, co patří a co nepatří do městské krajiny města Plzně z následujícího souboru - lidé, tělocvična, budovy, žralok, pes, kočka, dopravní značky, palmy, smrky, lípy, tramvaj, vlak, autobus, kolo, parník. Nejvíce žáci chybovali při zařazení tělocvičny.

3.2. Druhá vyučovací jednotka: Zátíší se židlí

V úvodní části jsem žáky seznámila s tím, jak pracovat s uhlem a jaké jsou jeho vlastnosti. Žáci potom získávali základní praktickou dovednost při práci s uhlem na zadaných geometrických tvarech (kruh, čtverec, trojúhelník). Přitom jsem je individuálně korigovala.

Následně jsem žákům objasnila základy perspektivy s použitím tabule a křídly. Žáci si sesedli do kruhu a pokračovali jsme pozorováním zátíší se židlí. Přitom zjišťovali, že v důsledku perspektivy se jeví každá noha židle jinak vysoká, přestože ve skutečnosti měří stejně. Ukázalo se, že přechod z jednoduchých geometrických tvarů na reálný objekt byl pro žáky příliš těžký, proto jsme si vedle na papír nejprve zkusili nakreslit jednoduchou krychli se všemi požadovanými zákonitostmi perspektivy. Následně jsme se opět věnovali objektu židle. Vysvětlovala jsem žákům, jak mohou předmět přeměřovat např. pomocí uhlu nebo špejle a dávala důraz na správné umístění do formátu. Poté žáci přikročili ke klíčovému úkolu této dvouhodinovky, a sice kresbě židle se zátíším (viz Příloha D, obrázek 51). Přestože židle byla v tomto případě hlavním motivem, rozhodla jsem se na ni navíc umístit malé zátíší (hrnec, zelenina), aby se stal úkol pro žáky přitažlivější. Během jejich práce jsem je postupně obcházela a pomáhala jim. Častokrát bylo nutné sednout si na jejich místo a výkres v náznacích poopravit. Po ukončení práce byly obrázky zafixovány, aby nedošlo k jejich poškození.

Reflexe

Zvládnutí základů perspektivy a práce s uhlím jsem při práci průběžně ověřovala a v případě určitých nedostatků se vrátila o krok zpět k jednodušší úloze. Pochopení perspektivy bylo časově náročnější, než jsem původně předpokládala. Nácvik pomocí opakování kresby krychle v perspektivě se ukázal jako velmi důležitý. Žáci si krychli dobře zapamatovali a při kresbě židle bylo užitečné se ke krychli znovu vracet.

Mezioborový přesah: geometrie

Obrázek 52 přílohy D ukazuje příklad slušně zvládnuté perspektivy, zároveň však ilustruje častý problém s vhodným umístěním do formátu. Naopak Obrázek 53 přílohy D je do formátu umístěn mnohem správnějším způsobem, při bližším pohledu je ale zřejmé, že pochopení perspektivy činilo žákyni značné potíže.

3.3. Třetí vyučovací jednotka: Kresba plzeňské budovy

Dalším dílčím úkolem bylo na čtvrtku velikosti A4 co nejvěrněji nakreslit čelní pohled na budovu (tedy bez uplatnění perspektivy) podle předložené fotografie. Už v minulé vyučovací jednotce jsem žáky seznámila s tím, co je čeká, aby si mohli podle vlastního uvážení přinést vlastní fotografii některé známé plzeňské budovy. Někteří z nich tak učinili, jiní nikoliv. S touto alternativou jsem samozřejmě počítala, takže jsem měla v záloze připraveno několik vytisknutých fotografií známých staveb (např. Hlavní nádraží, Museum loutek, Velká synagoga apod.). Následovala diskuze nad jednotlivými fotografiemi a stavbami, které jsou na nich zobrazeny. Hovořila jsem s žáky o poloze budov, rámcovém období jejich vzniku, uměleckém slohu, jejich historickém významu, změnách jejich využití a proměnách v čase.

Pro tento úkol jsem namísto uhlu nebo pastelu raději zvolila měkkou tužku, protože žáci jsou na tento materiál více zvyklí a přicházejí s ním častěji do styku nejenom v předmětu výtvarná výchova. Dalším důvodem také bylo, že pro zvolený motiv byla tužka vhodnější, jelikož se s ní snadno tvoří tenké linie, což bylo podstatné pro vytvoření některých detailů. Po úvodní diskusi přešli žáci k realizaci vlastního díla za pomoci podkladové fotografie (viz příloha D - obrázek 54). Pro větší přesnost výsledné kresby mohli využít špejli či jiný vhodný předmět k přeměření některých vzdáleností a poměrů. Žáky jsem obcházela a individuálně se jim věnovala. Jelikož některé budovy jsou hojně zdobeny nejrůznějšími detaily, snažila jsem se je přivést na cestu

zjednodušení některých aspektů, což jim práci velice ulehčilo. Po dokončení byly práce stejně jako v předchozích i následujících hodinách rozloženy na pracovní plochu.

Reflexe

„Proč jste si zvolili právě tuto fotografii? Čím vás tato stavba zaujala? Jaké ve vás vzbuzuje pocity? Co víte o její historii?“

Společně s žáky jsem hodnotila jak výsledek jejich práce, tak celý její průběh a zároveň jejich výtvarný zážitek z tvorby. Společně jsme se shodli na tom, že nejtěžší je zjednodušit předlohu tak, aby zároveň zůstaly zachovány nejdůležitější charakteristiky, zdůrazněny zajímavé detaily, a aby byla kresba současně přehledná. Přitom bylo zajímavé, že zadaná úloha byla daleko pracnější než ztíží se židlí, přesto se však žáci převážně shodli na tom, že pro ně byl úkol snazší. Potvrdili tak, že převedení prostorového vjemu pomocí perspektivy na dvourozměrnou plochu je náročnější než dvourozměrná kresba dle předlohy.

Mezioborový přesah: dějepis

Ukázky nejzajímavějších prací žáků jsou obsaženy v Příloze D na obrázcích 55 a 56. U obou je dobře patrná snaha o zachycení podstatných detailů a vynechání těch méně důležitých. Obzvláště v prvním případě lze konstatovat, že žákyně zadaný úkol rychle pochopila a bez větších obtíží se s ním v relativně krátkém čase vypořádala. U druhé práce, jejíž autorka postupovala mnohem obezřetněji a pomaleji, je zase třeba ocenit preciznost zpracování.

3.4. Čtvrtá vyučovací jednotka: Kresba liduprázdné ulice s perspektivou

S ohledem na potřebu zdůraznit zákony perspektivy na příkladu ulice jsem v tomto případě předlohy nafotila sama. Žáci si mohli vybrat z deseti fotografií. Přestože byly černobílé předlohy k dispozici v několika kopiích, žáci si vybírali rozdílné snímky, což bylo příjemné zjištění. Projevila se tak u nich snaha o individuální přístup místo jindy častého "opisování". Viděla jsem v tom příznak toho, že je práce zaujala.

Po výběru námětů jsem se s žáky vrátila k zopakování základních zákonitostí perspektivy. Vysvětlila jsem jim, že budovu jako dominantní prvek ulice musíme tentokrát kreslit ne jako minule - tedy jako čelně zachycený dvourozměrný objekt, ale jako realisticky zachycený objekt v perspektivě. Ze stejných důvodů jako v předchozí hodině jsem i pro toto zadání zvolila kresbu tužkou. Před samotnou tvorbou jsme

postupně prohlíželi vybrané fotografie. V krátkosti jsem se snažila zopakovat pojem horizont. Žákům jsem ukazovala různé příklady "deformace" perspektivou (např. sbíhání linií, zešikmující se a zmenšující se okna, velikosti aut a lamp, které jsou blízko a naopak daleko, zužující se ulice..). Když jsme společně probrali všechny náměty, žáci začali pracovat (viz příloha D, obrázek 57). Podobně jako v předchozích hodinách i v této si za pomoci nejrůznějších předmětů (kromě pravítka) mohli předlohu přeměřovat. Této praktické pomůcky využila většina z nich. Opět jsem žáky obcházela a snažila se opravovat již první náčrty, aby nedošlo ke zbytečným chybám a ztrátě času. Sami přiznávali, že vytvořit základní schéma je pro ně složité a většina z nich vyžadovala moji pomoc. Ovšem ve chvíli, kdy zvládli počáteční obtíže, se s chutí pustili do vykreslování jednotlivých důležitých detailů, které jsem téměř nemusela korigovat.

Reflexe

Na otázku, proč si zvolili konkrétní téma, žáci odpovídali různě: "známá ulice, jednodušší motiv, je tam hezká budova, líbí se mi stromy," apod.

Musím přiznat, že jsem poté, co žáci překonali prvotní nesnáze s tvorbou kompozice, byla velice mile překvapena jak jejich náhlou samostatností, tak energií, kterou do díla vkládali, a v neposlední řadě také konečným výsledkem většiny z nich (viz například příloha D, obrázky 58 a 59). Vzájemné hodnocení výsledných kreseb jsem svěřila přímo žákům - toto hodnocení jsem následně pouze doplnila o vlastní pohled a vysvětlení nedostatků či předností jednotlivých děl. Mimo pozitivních hodnocení se zde také objevily ojedinělé případy, kdy z výsledku bylo patrné nezvládnutí perspektivy. Naštěstí jich však nebylo mnoho a jejich autoři kritiku bez výhrad přijali jako spravedlivou. Jak se později ukázalo, až na jedinou výjimku to na ně nepůsobilo demotivačně - naopak se v dalších hodinách snažili vyrovnat ostatním.

3.5. Pátá vyučovací jednotka: Kresba liduprázdné ulice pastelem

Zvolila jsem stejné téma jako minulou hodinu, a sice kresbu ulice bez lidí v perspektivě. Zásadní rozdíl oproti předešlé jednotce byl v použité technice. V předchozích hodinách jsme pracovali buď uhlem nebo tužkou, tedy černobíle. V této jsme použili techniku barevného pastelu, což byla významná změna v projektu. Na začátku hodiny jsem žákům ukázala barevně vytištěné ukázky kreseb ulice pastelem. Nešlo už tedy o realistickou fotografii, ba naopak většina z ukázek byla nějakým způsobem stylizována. To samé jsem si kladla za cíl u mých žáků. Už nemělo jít o věrné vyobrazení podle

předlohy, ale o vyjádření vlastního stylu a fantazie. Věděla jsem, že bez jakékoli předlohy by vzhledem k věku a zkušenostem žáků pro ně byla práce pouze na základě vlastní fantazie velice obtížná, proto jsem donesla také fotografie ulic z předešlé hodiny. Snažila jsem se je dovést k tomu, aby se jimi pouze inspirovali, namísto toho, aby je věrně kopírovali. Jak jsem předpokládala, skoro všichni žáci si z obav o nezvládnutí úkolu bez předlohy vypůjčili černobílé fotografie. Před samotnou prací jsem krátce pohovořila o technice pastelu, který je některými svými vlastnostmi velice blízký uhlí, se kterým už měli příležitost seznámit se dříve. Zmínila jsem techniku roztírání, která je pro pastel typická, avšak ne každý ji musí využívat. Kladla jsem důraz na zaplnění celé plochy barvou, jako tomu bývá u maleb. Žáci pak zadání realizovali.

Reflexe

Po zahájení práce jsem žasla nad tím, jak rychle se žáci s novým materiálem sžili. Stejně tak nad tím, že v porovnání se začátkem minulé hodiny, kdy jsem doslova "běhala" od jednoho k druhému, moji pomoc tentokrát skoro nikdo nepotřeboval. Pouze jsem procházela mezi žáky a příležitostně poradila nebo poopravila drobný detail. Nemělo smysl příliš rušit a zasahovat. V perspektivě se už žáci neutápěli jako zpočátku.

Přes mé původní obavy se nakonec většina žáků od předloh odchýlila a nechala se vést vlastní fantazií zejména v barevnosti a dále pak při vynechání či naopak doplnění dílčích součástí (semafor, jízdní kolo, lampa, strom, ap.).

Po ukončení práce jsme opět provedli společné hodnocení. Bylo příjemné vidět, jak byli žáci spokojeni s výsledkem - dokonce i ti, kteří si dříve nevedli nejlépe. Práce s barvou žáky evidentně bavila a při srovnání s předchozími kresbami barvy rozzářily nejen lavice, ale i tváře žáků. Bylo evidentní, že zahrnutí prvku barvy a zároveň volnější zadání přispělo k lepšímu tvůrčímu zážitku. Z prací žáků jsem vybrala čtyři ukázky těch podle mě nejzajímavějších - jsou uvedeny v Příloze D, obrázky 60 - 63.

3.6. Šestá vyučovací jednotka: Kresba člověka

Předposledním tématem našeho společného projektu bylo zachycení člověka v určité pozici nebo pohybu. Původně jsem zamýšlela, že se žáci budou kreslit navzájem, tedy že jeden z nich si stoupne na krátký časový úsek (přibližně 15 min.) před ostatní v určené pozici a ostatní se ho budou snažit vystihnout rychlou skicou bez zbytečných detailů (jako např. vykreslování obličejů, vzory oblečení apod.). Důležité jsou hlavně správně zvládnuté proporce. S tímto způsobem kresby jsem se seznámila na SŠ a přišel

mi jako velice užitečný. Bohužel vzhledem k věku žáků a specifickému období, kterým zrovna procházejí, jsem se setkala s velikým nesouhlasem. Částečně jsem tuto reakci předpokládala a nechtěla jsem žáky nutit do něčeho, co by jim bylo nepříjemné. Pro tento případ jsem měla připravenou celou řadu fotografií lidí v pohybu (např. při chůzi, tanci, sportu.). Co se týče techniky, vrátila jsem se zpět k uhlu. Barevný pastel mi v tomto případě přišel nadbytečný. Šlo mi především o rychlé a jednoduché zachycení základních linií. Vytištěných fotografií bylo velké množství, neboť jsem předpokládala, že během 90 minut nakreslí žáci hned několik skic, což se také stalo.

Reflexe

Ze začátku (stejně jako u úkolu s budovou) měli žáci problém vynechat nepodstatné detaily. Individuálně jsem jim radila a názorně ukazovala, jak jednoduše, rychle a přitom bez chyb se dá úkol zvládnout. Většina z nich na to s mojí pomocí brzy přišla. Začali kreslit energicky a svižně (viz obrázky 66 a 67 v Příloze D). Bavilo je, jak jsou náhle rychlí a produktivní. Kromě počátečních chyb týkajících se přílišného lpění na detailech se jim v první hodině nedařilo zvládnout záludné zkratky. Tím, že jsem jim vysvětlovala, jak důležité je neustálé přeměřování proporcí, jsme společně zvládli i toto úskalí. Ve druhé hodině byly již práce bez větších chyb a začínal se projevovat určitý individuální styl a rukopis žáků.

Mezioborový přesah: přírodopis

3.7. Sedmá vyučovací jednotka: Kresba ulice s lidmi

Závěrečná dvouhodina měla úspěšně završit náš společný projekt. Úkolem žáků bylo na čtvrtku velikosti A3 vytvořit pastelem městskou krajinu a v ní zachytit jednoho nebo více lidí, přičemž byla opět nabídnuta možnost využít podkladových fotografií. V této práci jsme propojili všechny naše dosavadní poznatky a dovednosti získané v předešlých šesti vyučovacích jednotkách. Prošli jsme cestu od nejjednoduššího ke složitějšímu, abychom mohli projekt završit komplikovanější kompozicí. Na začátku hodiny jsme se žáky stručně zrekapitulovali, co jsme se již naučili. Připomněli jsme vše, s čím jsme se v průběhu realizace projektu seznámili - pochopení pojmu perspektiva, zvládnutí aplikace perspektivy při kresbě předmětu (židle) a také při kresbě ulice, osvojení techniky uhlu a barevného pastelu, zjednodušení předlohy a vypořádání se s proporcemi člověka a jeho stylizací. Pomalu jsme se tak propracovali ke kýženému záměru naší několikátýdenní snahy - mít vlastní kresbu městské krajiny ve svém pokoji.

Reflexe

Byla jsem příjemně překvapena tím, že žáci tentokrát prakticky vůbec nepotřebovali moji pomoc. Občas se jen přišli zeptat na můj názor. Byli méně odvážní v počtu postav na obraze. Většinou si volili jednu, maximálně dvě osoby - tuto možnost jsem jim dala proto, že i přes předchozí relativní úspěch (šestá vyučovací jednotka) si nebyli v zobrazování postav tak jistí. Výsledek prací nadchnul nejenom mne, ale i samotné žáky. Po společném hodnocení na konci hodiny si většina žáků odnesla dílo domů. Pevně věřím, že u mnoha z nich obraz v jejich pokojíku skutečně visí a určitě se jím doma pochlubili.

Na obrázku 70 přílohy D je ukázka práce, která mě i přes zjevné nedostatky v oblasti perspektivy zaujala zejména dobře zvládnutou prací s pastelem. Obrázek 71 přílohy D je do značné míry opakem toho předchozího - z hlediska použité techniky a materiálu je sice méně propracovaný a na pohled méně "přitažlivý", je na něm však více znát pochopení základních zákonitostí perspektivy.

3.8. Závěrečná reflexe

Pro realizaci tohoto projektu jsem si záměrně zvolila žáky sedmých ročníků 25. ZŠ v Plzni, navštěvující volitelný předmět Výtvarné činnosti. Právě u nich se dalo předpokládat, že budou mít zájem zvládnout i obtížnější úkoly, než které jsou při hodinách výtvarné výchovy jejich vrstevníkům běžně překládány - o to spíše, že tento předmět navštěvuje celá řada z nich zcela dobrovolně, aniž by jej měli oficiálně zapsán.

Téma městské krajiny se opravdu ukázalo pro žáky jako relativně obtížné, vyžadující pochopení celé řady jednotlivých postupů a osvojení si různých výtvarných dovedností (od základů perspektivy přes práci s pastelem až po elementární figurální kresbu). Právě obtížná témata, která představují výzvu, však člověka posouvají dále. Zároveň bylo mojí snahou vzbudit v žácích zájem o prostředí, které je v každodenním životě obklopuje - posílit schopnost dívat se kolem sebe, vnímat svět, který je kolem nás, kterého si do značné míry běžně nevšímáme a neuvědomujeme si jeho kouzlo - a přivést je k individuálnímu přístupu, jenž by vyjadřoval jejich osobní pohled na věc.

Při následné diskusi o tom, jak se jim na projektu pracovalo, se většina žáků shodla na tom, že největším problémem pro ně bylo vypořádat se s realistickou kresbou ulice tužkou (čtvrtá vyučovací jednotka). Mezi další časté obtíže pak patřilo zejména správné kompoziční umístění do požadovaného formátu, odpovídající zachycení poměru

jednotlivých objektů v obraze a obecně zvládnutí základů perspektivy a jejich uplatnění na konkrétní části díla (například okna budov).

Velmi pozitivní bylo naopak rychlé osvojení práce s pastelem jako novým materiálem a poměrně snadné pochopení principů figurální kresby. Rovněž silně individuální přístup žáků ke zpracování tématu páté, šesté a sedmé vyučovací jednotky mě příjemně překvapil. Věřím, že se zde do značné míry odráželo vedení k vlastnímu vnímání a zobrazování reality, které jsem se snažila žákům vštípit. I jejich zapojení do diskuse o hodnocení výsledných děl, stejně jako relativní volnost ve zpracování některých témat, to vše podle mého názoru zvyšovalo vlastní aktivitu žáků a jejich chuť se na realizaci tohoto projektu podílet.

Společná práce na dlouhodobějším projektu přispěla nejen ke zlepšení vztahu žáků k vyučující, ale i ke zlepšení celkového "klimatu" třídy. Do své budoucí pedagogické činnosti si po zhodnocení uplatněného postupu odnáším cenné poznatky. Nejdůležitějším z nich je zejména praktické ověření skutečnosti, že probuzení zájmu o dané téma, tedy nalezení vhodné motivace, a zároveň co nejintenzivnější zapojení žáků do procesu formování i hodnocení výuky jsou faktory, které velmi výrazně ovlivňují efektivitu pedagogické práce a které je třeba dále zdokonalovat.

3.9. Návaznost na RVP

Očekávané výstupy: žák

- *vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků*
- *užívá vizuálně obrazná vyjádření k zaznamenání vizuálních zkušeností, zkušeností získaných ostatními smysly a k zaznamenání podnětů z představ a fantazie*
- *ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích; nalézá vhodnou formu pro jejich prezentaci*

Učivo:

ROZVÍJENÍ SMYSLOVÉ CITLIVOSTI

- prvky vizuálně obrazného vyjádření – linie, tvary, objemy, světlostní a barevné kvality, textury; vztahy a uspořádání prvků v ploše, objemu, prostoru a v časovém průběhu (podobnost, kontrast, rytmus, dynamické proměny, struktura), ve statickém i dynamickém vizuálně obrazném vyjádření
- uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu – vyjádření vztahů, pohybu a proměn uvnitř a mezi objekty (lineární, světlostní, barevné, plastické a prostorové prostředky a prostředky vyjadřující časový průběh) ve statickém i dynamickém vyjádření

UPLATŇOVÁNÍ SUBJEKTIVITY

- prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností - manipulace s objekty, pohyb těla, jeho umístění v prostoru, akční tvar malby a kresby, uspořádání prostoru, celku vizuálně obrazných vyjádření a vyjádření proměn; výběr, uplatnění a interpretace
- přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením - hledisko jejich vnímání (vizuální, haptické, statické, dynamické), hledisko jejich motivace (fantazijní, symbolická, založená na smyslovém vnímání, racionálně konstruktivní, expresivní); reflexe a vědomé uplatnění při vlastních tvůrčích činnostech

OVĚŘOVÁNÍ KOMUNIKAČNÍCH ÚČINKŮ

- osobní postoj v komunikaci - jeho utváření a zdůvodňování; důvody vzniku odlišných interpretací vizuálně obrazných vyjádření (samostatně vytvořených a přejetých), kritéria jejich porovnávání, jejich zdůvodňování (20)

5. Závěr

Práce na cyklu obrazů *Město v pohybu*, blíže popsaná v prvním oddíle praktické části, pro mě byla nesmírně zajímavou zkušeností, která mě obohatila o celou řadu nových poznatků. Otevřela mi cestu k fotografii a jejímu následnému zpracování pomocí výpočetní techniky. Pomohla mi blíže se seznámit s použitým materiálem (pastelem), který jsem nikdy předtím v tak velké míře nepoužívala. Poprvé jsem také měla příležitost pracovat s tak rozměrným formátem, jakým je papír o rozměru 2,5 x 1,5m. Při výběru tématu práce a formulaci jejího zadání jsem si plně neuvědomila, o jak náročný úkol se bude jednat. Již samotné pořízení černého papíru dostatečných rozměrů se ukázalo jako složité a vyžadující jistou míru improvizace. Také instalace byla daleko obtížnější, než jsem se původně domnívala. Teprve po vyřešení všech těchto úvodních problémů, které mě stálo spoustu času a energie, jsem se konečně mohla naplno věnovat tvorbě. Samotná výtvarná činnost pro mě po předchozích komplikacích byla odměnou a byla jsem příjemně překvapena tím, jak dobře mi šla práce "od ruky". Několikaměsíční tvůrčí aktivita ve mě vzbudila až nečekané nadšení a uspokojení z realizace tématu, které jsem vždy chtěla rozsáhleji zpracovat.

Ačkoliv vyučuji výtvarnou výchovu již druhým rokem, pociťovala jsem před začátkem projektu ztvárnění městské krajiny (představeného v druhém oddílu praktické části) v rámci školní výuky na 25. ZŠ v Plzni určitou nejistotu. Se žáky jsme se dosud věnovali zpravidla takovým úkolům, které zahrnovaly jednu, maximálně dvě vyučovací jednotky. Měla jsem obavy z toho, zda se mi podaří žáky vhodně motivovat, zda si nadšení z práce udrží po celou dobu několikátýdenního projektu a zda pro ně dané úkoly nebudou příliš náročné. Až na několik dílčích problémů, se kterými jsme se potýkali, se projekt jako celek povedl nad očekávání dobře. Většinu žáků samotná práce bavila, což se také do značné míry odrazilo na výsledných kresbách. Ačkoliv pracovali individuálně a ne ve skupinách, jak tomu bývá u řady výtvarných projektů, vzájemně si radili, podporovali, povzbuzovali se, ale i kritizovali, což ve výsledku vedlo k jejich vzájemnému sblížení.

6. Resumé

Working on the picture cycle *City in motion*, closely described in the first chapter of the practical part of this thesis, was an immensely interesting experience that allowed me to familiarize myself with photography and its digital post-processing, as well as with pastel which I have never used to such an extent before. It gave me the opportunity to work on a large format measuring 2,5 x 1,5m which in itself presented an array of problems - from acquiring the appropriate paper to installing it. The following creative activity itself was very rewarding and I was pleasantly surprised as to how well the work went.

Despite the fact that I have been teaching art for two years, I felt some uncertainty prior to the start of the cityscape portrayal project, covered in the second chapter of the practical part of this thesis. However, apart from some minor problems, the project as a whole turned out successfully. The majority of the pupils enjoyed the work and though they haven't been cooperating in groups, they gave each other advice, rendered support and encouraged others. This, in turn, led to them becoming closer.

7. Seznam použité literatury a dalších zdrojů

1. ANDĚL, J. A KOLEKTIV. *Proměny krajiny v českém malířství 20. století: ze sbírek Národní galerie v Praze*. 1. vyd. Praha: Trico Praha, 1997. ISBN 80-7035-148-9.
2. BECKETT, W., WRIGHT, P. *Toulky světem malířství: Základní průvodce dějinami výtvarného umění*. 4. vyd. Praha: Fortuna Print, 2002. ISBN 80-7321-260-9.
3. BERAN, Z. A KOLEKTIV. *Hyperrealismus*. 1. vyd. Hradec Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2002. ISBN 80-85025-29-9.
4. BROZMAN, D. *Martin Mainer*. 1. vyd. Týnec: Zámek Týnec / Klatovy: Galerie Klatovy-Klenová, 2007. ISBN 978-80-239-9304-2.
5. ČAPEK, J., SPIELMANN P., DOSTÁL J. *Josef Čapek: kresby*. 1.vyd. Litoměřice: Galerie výtvarného umění, 1998. ISBN 80-85090-31-7.
6. FENCLOVÁ, H., RAIMANOVÁ, I., VLČEK, T. *Jiří Kornatovský: Meditace kresbou*. 1.vyd. Klatovy: Galerie Klatovy-Klenová / Trutnov: Galerie města Trutnova / Liberec: Oblastní galerie, 2011. ISBN 978-80-87013-31-1 (Galerie Klatovy-Klenová) / 978-80-85050-92-9 (Oblastní galerie Liberec)
7. HODGE, S. *Velikáni umění: Sto největších malířů a sochařů historie*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7451-082-3.
8. LUCIE-SMITH, E. *Art today*. 1. české vyd. Praha: Nakladatelství Slovart, 1996. ISBN 80-85871-97-1
9. MĚŘINSKÁ, J. *Z ilustrační tvorby Jana Zrzavého: Poselství slova vtělené do obrazu*. Krucemburk: Společnost Jana Zrzavého, 2007. ISBN 978-80-239-9158-1.
10. OLMEDO, S. G. *Jak malovat pastel*. 1. vyd. Praha: Svojtka a Vašut, 1995. ISBN 80-7180-021-X.
11. SVOBODOVÁ, K. *Česká kresba XX. století I: Moravská galérie v Brně, prosinec 1988 - leden 1989*. 1. vyd. Brno: Moravská galérie v Brně, 1988.
12. TRIADÓ J.-R. *Dějiny malířství v obrazech: Vrcholná díla všech epoch a stylů*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1994. ISBN 80-00-00157-8.
13. TINDALL, G. *Muž, který nakreslil Londýn*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1710-7.
14. URZIDIL, J. *Václav Hollar*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1937.

15. VALOCH, J. *Jiří Lindovský: kresby*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 1994. ISBN 80-85050-12-9.

16. VLČEK, T. A KOLEKTIV. *České moderní a současné umění 1890 - 2010: Katalog stálé expozice Sbírký moderního a současného umění a Sbírký umění 19. století Národní galerie v Praze. 1. díl*. 1. vyd. Praha: Národní galerie v Praze, 2010. ISBN 978-80-7035-325-7.

17. VLČEK, T. A KOLEKTIV. *České moderní a současné umění 1890 - 2010: Katalog stálé expozice Sbírký moderního a současného umění Národní galerie v Praze. 2. díl*. 1. vyd. Praha: Národní galerie v Praze, 2010. ISBN 978-80-7035-447-6.

18. VYKOUKAL, J. *Česká kresba 1. poloviny 20. století: ze sbírek Galerie výtvarného umění v Chebu*. 1. vyd. Cheb: Galerie výtvarného umění v Chebu, 2002. ISBN 80-85016-62-1.

Internetové zdroje

19. HNILIČKA, P. *Město v krajině nebo spíše...* [online]. 6.10.2008. [cit. 2.3.2013] Dostupné z <<http://www.hnilicka.cz/cs/teorie/mesto-v-krajine-nebo-spise-/115/>>

20. JEŘÁBEK, J., TUPÝ J. A KOLEKTIV. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [online]. Poslední změna 14.9.2010 [cit. 12. 6. 2013]. Dostupné z www: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>

21. KOMÁNKOVÁ, J. *Výtvarník David Böhm: víme, že umřeme*. [online]. 20.4.2011. [cit. 3.6.2013] Dostupné z www: <<http://www.protisedi.cz/article/vytvarnik-david-boehm-vime-ze-umreme>>

22. MALÁ, O. *TZ: Nikola Čulík / Život a dílo*. [online]. © 2013 Artalk. 8.1.2013 [cit.11.6.2013]. Dostupné z www: <<http://www.artalk.cz/2013/01/08/tz-nikola-culik-3/>>

23. SIKORA, E. *David Böhm a Jiří Franta: Skoro nic není úplně*. [online]. © artycok.tv. Poslední změna 3.6.2013 [cit. 3.6.2013]. Dostupné z www: <<http://artycok.tv/lang/cs-cz/4436/bohm-franta-nearly-nothing-complete>>

24. SÝKOROVÁ, L. *Podobnost kresby s šachovou hrou*. [online]. © 2013 Artalk. 25.2.2013 [cit. 11.6.2013]. Dostupné z www: <<http://www.artalk.cz/2013/02/25/podobnost-kresby-s-sachovou-hrou/>>

25. VOMÁČKA, J. *Recenze: David Böhm a Jiří Franta / Skoro nic není úplně* [online]. © Česká televize 1996 - 2013. 20.6.2010 [cit. 3.6.2013]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/93597-recenze-david-bohm-a-jiri-franta-skoro-nic-neni-uplne/>>
26. WOHLMUTH, R. *Nikola Čulík* [online]. © 2009 - 2011 AmbitMedia, a.s. 8.3.2012 [cit. 11.6.2013]. Dostupné z www: <<http://www.artcasopis.cz/clanky/nikola-culik>>
27. *Arts Curriculum: Camille Pissarro* [online]. The Solomon R. Guggenheim Foundation (SRGF) © 2013. Poslední změna 8.3.2013 [cit. 8.3.2013]. Dostupné z www: < <http://www.guggenheim.org/new-york/education/school-educator-programs/teacher-resources/arts-curriculum-online?view=item&catid=716&id=12> >
28. *Camille Pissarro* [online]. Artmuseum - Martina Glenn © 1999-2013. Poslední změna 8.3.2013. [cit. 8.3.2013]. Dostupné z www: <http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=345>
29. *Doc. ak. mal. Jiří Kornatovský* [online]. UUD ZČU © 2013. Poslední změna 5.5.2013. [cit. 5.5.2013]. Dostupné z www: < <http://www.uud.zcu.cz/cz/260-doc-ak-mal-jiri-kornatovsky>>
30. *Jan Smetana (1918-1998)* [online]. Creativo a.s., © 2010. Poslední změna 4.3.2013 [cit. 4.3.2013]. Dostupné z www: <<http://creativoas.cz/jan-smetana.php>>
31. *Jan Smetana - U mostu na Štvanici (Sbírky ČVMU)* [online]. České muzeum výtvarných umění, Praha, © 2007. Poslední změna 4.3.2013 [cit. 4.3.2013] Dostupné z www: <http://sbirky.cmvu.cz/index.php?request=show_detail¶m=789>
32. *Jiří Franta*. [online]. Centrum pro současné umění Praha, o. p. s. © 2006 - 2012. Poslední změna 3.6.2013 [cit. 3.6.2013]. Dostupné z www: <<http://artlist.cz/?id=2906>>
33. *Jiří Kornatovský* [online]. Centrum pro současné umění Praha, o. p. s. © 2006 - 2012. Poslední změna 3.5.2013. [cit. 3.5.2013]. Dostupné z www: < <http://artlist.cz/?id=327>>
34. *Jiří Lindovský - biografie* [online]. Jiří Lindovský © 2013. Poslední změna 2.5.2013. [cit. 2.5.2013]. Dostupné z www: <<http://jiri-lindovsky.info/biografie.html>>
35. *Joseph Maylord William Turner* [online]. Artmuseum - Martina Glenn © 1999-2013. Poslední změna 5.3.2013. [cit. 5.3.2013]. Dostupné z www: <http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=420>

36. *Chittusi Antonín (1847-1891)*. [online]. Galerie Marold, © 2012. Poslední změna 3.3.2013 [cit. 1.11.2012]. Dostupné z www: <<http://www.marold.cz/chittusi-antonin-1847-1891>>.

37. *Martin Mainer* [online]. Centrum pro současné umění Praha, o. p. s. © 2006 - 2012. Poslední změna 6.5.2013. [cit. 6.5.2013]. Dostupné z www: <<http://artlist.cz/?id=552>>

38. *Martin Mainer: o kresbě (rozhovor pro Revue Art)* Martin Mainer © 2012. Poslední změna 6.5.2013. [cit. 6.5.2013]. Dostupné z www: <<http://www.martinmainer.cz/products/o-kresbe-/>>

39. *Richard Estes* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2013. Poslední změna 11.3.2013. [cit. 11.3.2013]. Dostupné z www: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1313637/Richard-Estes>>

40. *Václav Hollar* [online]. Artmuseum - Martina Glenn © 1999-2013. Poslední změna 2.3.2013. [cit. 2.3.2013]. Dostupné z www: <http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=324>

41. *V galerii maloval bagr. Krásně*. [online]. © 2006 EMPRESA MEDIA, a.s. 18.06.2010 [cit. 3.6.2013]. Dostupné z www: <http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/oko-bere/v-galerii-maloval-bagr-krasne_172714.html>

Úprava citací dle:

BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. Verze 3.0 (2004). c© 1999–2004, poslední změna 11. 11.2004 [cit. 1.7.2013]. Dostupné z www: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>

8. Seznam obrázků a příloh

Příloha A - reprodukce děl: teoretická částIV

Obrázek 1: <i>Kamenický dvůr</i> , Canaletto	IV
Obrázek 2: <i>Zurich</i> , J. M. W. Turner	IV
Obrázek 3: <i>Bulvár Montmartre v noci</i> , Camille Pissarro	V
Obrázek 4: <i>Madison Square</i> , Richard Estes	V
Obrázek 5: <i>Pohled na Londýn</i> (výřez), Václav Hollar	VI
Obrázek 6: <i>Pohled na Paříž z Montmartru</i> , Antonín Chittussi	VI
Obrázek 7: <i>Zlatá ulička</i> , Antonín Slavíček	VII
Obrázek 8: <i>Nádraží s větrným mlýnem</i> , František Hudeček	VII
Obrázek 9: <i>U mostu na Štvanici</i> , Jan Smetana	VIII
Obrázek 10: <i>Ilustrace k Máchovu Máji</i> , Jan Zrzavý	VIII
Obrázek 11: <i>Bez názvu</i> (z cyklu <i>Katastrofy</i>), Jiří Lindovský	IX
Obrázek 12: <i>Sanctus</i> , Jiří Kornatovský	IX
Obrázek 13: <i>Cassiopeia (lesní lesa luk)</i> , Martin Mainer	X
Obrázek 14: Netradiční realizace kresby motocyklem (Jiří Franta, David Böhm)	X
Obrázek 15: <i>Ralfík Josefovi</i> , Nikola Čulík	XI

Příloha B - reprodukce autorské tvorby: skiciXII

Obrázek 16.	XII
Obrázek 17.	XII
Obrázek 18.	XIII
Obrázek 19.	XIII
Obrázek 20.	XIV
Obrázek 21.	XIV
Obrázek 22.	XV
Obrázek 23.	XV
Obrázek 24.	XVI
Obrázek 25.	XVI
Obrázek 26.	XVII
Obrázek 27.	XVII
Obrázek 28.	XVIII

Obrázek 29.	XVIII
Obrázek 30.	XIX
Obrázek 31.	XIX
Obrázek 32.	XX
Obrázek 33.	XX
Obrázek 34.	XXI
Obrázek 35.	XXI

Příloha C - reprodukce autorské tvorby: podkladové snímky a výsledné obrazy XXII

Obrázek 36.	XXII
Obrázek 37.	XXII
Obrázek 38.	XXII
Obrázek 39.	XXII
Obrázek 40.	XXII
Obrázek 41.	XXII
Obrázek 42.	XXIII
Obrázek 43.	XXIII
Obrázek 44.	XXIII
Obrázek 45.	XXIII
Obrázek 46: Pohled z mého okna	XXIV
Obrázek 47: Promenáda.....	XXV
Obrázek 48: Cesta domů	CXXVI
Obrázek 49: Večer v lázních.....	XXVII
Obrázek 50: Cyklista	XXVIII

Příloha D - reprodukce žákovské tvorby a fotografie z výuky.....XXIX

Obrázek 51.	XXIX
Obrázek 52.	XXIX
Obrázek 53.	XXIX
Obrázek 54.	XXX
Obrázek 55.	XXX
Obrázek 56.	XXX

Obrázek 57.	XXXI
Obrázek 58.	XXXI
Obrázek 59.	XXXI
Obrázek 60.	XXXII
Obrázek 61.	XXXII
Obrázek 62.	XXXII
Obrázek 63.	XXXII
Obrázek 64.	XXXII
Obrázek 65.	XXXIII
Obrázek 66.	XXXIII
Obrázek 67.	XXXIII
Obrázek 68.	XXXIV
Obrázek 69.	XXXIV
Obrázek 70.	XXXIV
Obrázek 71.	XXXV

Příloha A - reprodukce děl: teoretická část



Obrázek 1: *Kamenický dvůr*, Canaletto, asi 1728, (olej, plátno)

Zdroj: http://simonak.eu/images/obrazky_ostatni_strany/g_u/9_11.jpg



Obrázek 2: *Zurich*, J. M. W. Turner, 1842 (akvarel, papír)

Zdroj: http://www.tate.org.uk/art/images/work/T/TW0/TW0443_9.jpg



Obrázek 3: *Bulvár Montmartre v noci*, Camille Pissarro, 1897 (olej, plátno).

Zdroj: <http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/camille-pissarro-the-boulevard-montmartre-at-night>



Obrázek 4: *Madison Square*, Richard Estes, 1994 (olej, plátno)

Zdroj: <http://www.meisलगallery.com/lkmg/artist/works/detail.php?wid=470&aid=15>



Obrázek 5: *Pohled na Londýn (výřez)*, Václav Hollar

Zdroj: <http://www.pragueout.cz/UserFiles/hollar-5.jpg>



Obrázek 6: *Pohled na Paříž z Montmartru*, Antonín Chittussi, 1887 (olej, plátno).

Zdroj: http://sweden.intofineart.com/find_go.php?artist_name=Antonin%20Chittussi



Obrázek 7: *Zlatá ulička*, Antonín Slavíček, 1906, (olej, plátno).

Zdroj: <http://blog.foreigners.cz/few-painters-in-prague/antonin-slavicek-zlata-ulicka1906/>



Obrázek 8: *Nádraží s větrným mlýnem*, František Hudeček, 1941 (olej, plátno).

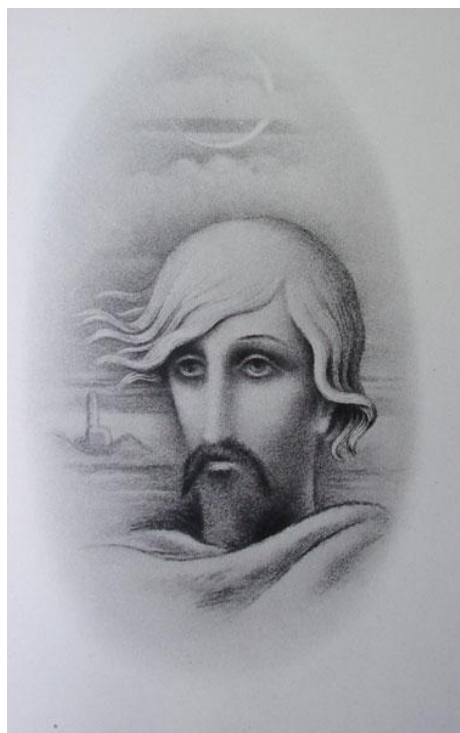
Zdroj:

http://img.ihned.cz/attachment.php/12595440/hm6Uc7dgSKnGIk2PQV3ul0JM4jwbHNay/obraz_Frantisek_Hudecek_nadrazi.jpg



Obrázek 9: *U mostu na Štvanici*, Jan Smetana, 1942 (olej, plátno)

Zdroj: http://sbirky.cmvu.cz/obr/webprint/O_3_webprint.jpg



Obrázek 10: *Ilustrace k Máchovu Máji*, Jan Zrzavý

Zdroj: <http://www.greisen.cz/au63/opti/miniatury/096.jpg>



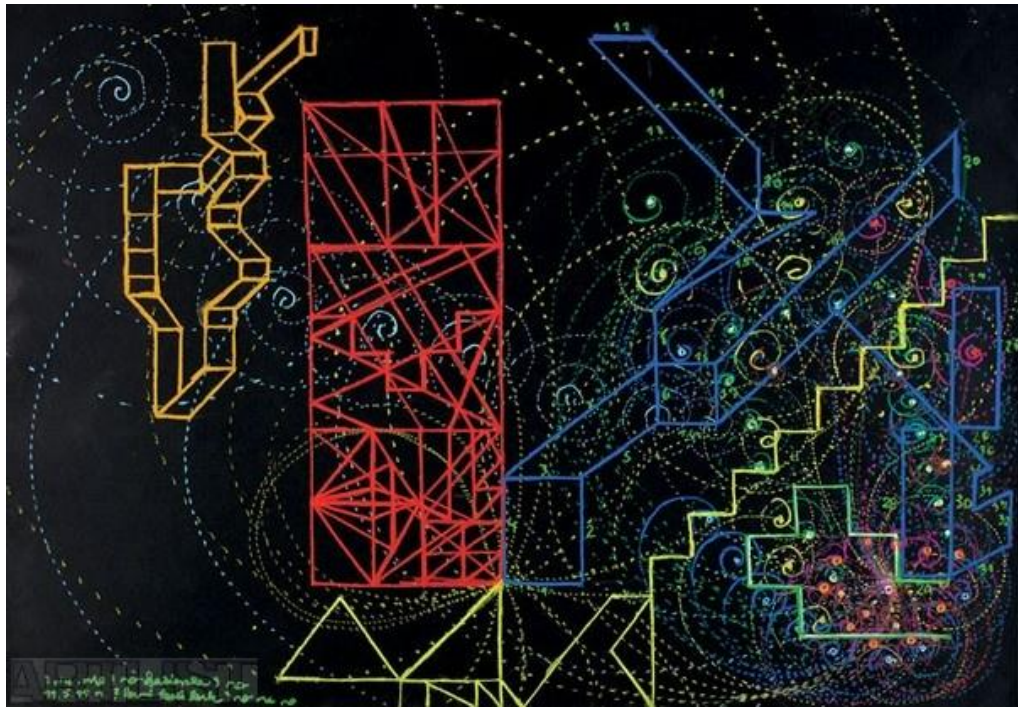
Obrázek 11: *Bez názvu* (z cyklu *Katastrofy*),
Jiří Lindovský, 1987 (kresba, akryl)

Zdroj: http://artlist.cz/updata_az/a/k/v/108.jpg



Obrázek 12: *Sanctus*, Jiří Kornatovský, 1997-1999 (uhel na kartonu)

Zdroj: <http://www.ogl.cz/images/vystavy/kornatovsky12/kornatovsky121.jpg>



Obrázek 13: *Cassiopeia (lesní lesa luk)*, Martin Mainer, 1999 (pastel, papír).

Zdroj: http://artlist.cz/updata_az/a/j/g/bg.Cassiopeia.jpg



Obrázek 14: Netradiční realizace kresby motocyklem (Jiří Franta, David Böhm)

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/93597-recenze-david-bohm-a-jiri-franta-skoro-nic-neni-uplne/#galleria>



Obrázek 15: *Ralfik Josefovi*, Nikola Čulík, 2004 (tužka, papír)

Zdroj: <http://old.avu.cz/kresba/culik/1.jpg>

Příloha B - reprodukce autorské tvorby: skici



Obrázek 16. Zdroj: autorka



Obrázek 17. Zdroj: autorka



Obrázek 18. Zdroj: autorka



Obrázek 19. Zdroj: autorka



Obrázek 20. Zdroj: autorka



Obrázek 21. Zdroj: autorka



Obrázek 22. Zdroj: autorka



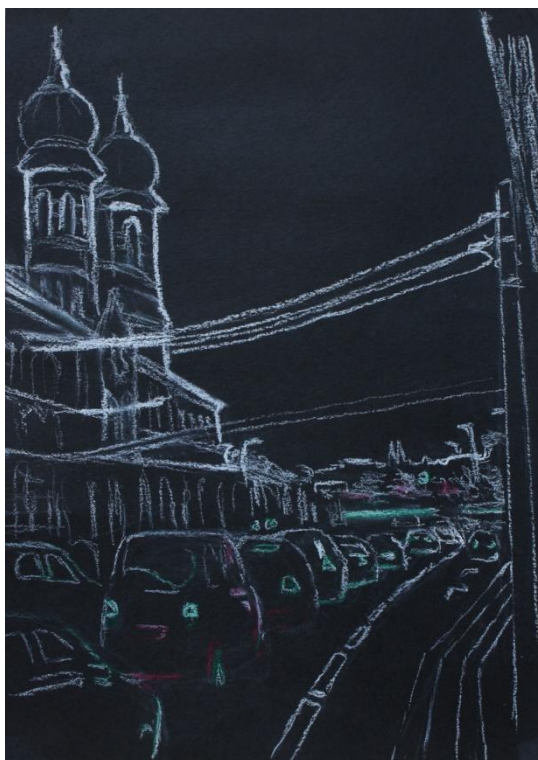
Obrázek 23. Zdroj: autorka



Obrázek 24. Zdroj: autorka



Obrázek 25. Zdroj: autorka



Obrázek 26. Zdroj: autorka



Obrázek 27. Zdroj: autorka



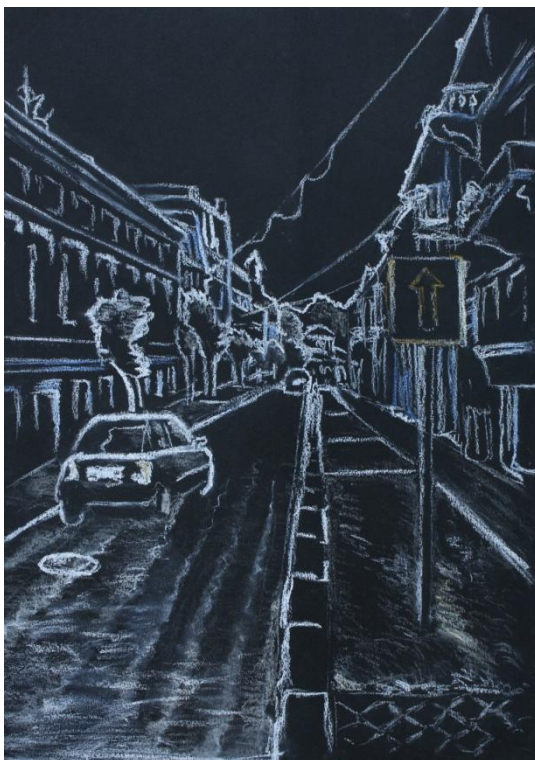
Obrázek 28. Zdroj: autorka



Obrázek 29. Zdroj: autorka



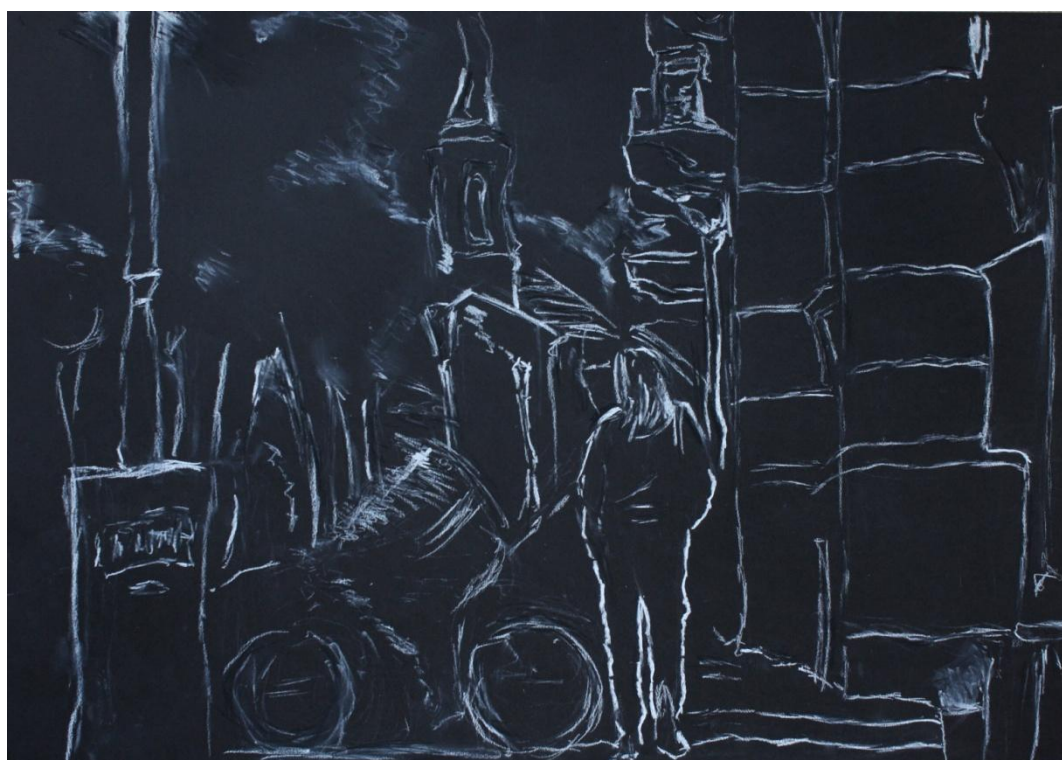
Obrázek 30. Zdroj: autorka



Obrázek 31. Zdroj: autorka



Obrázek 32. Zdroj: autorka



Obrázek 33. Zdroj: autorka



Obrázek 34. Zdroj: autorka



Obrázek 35. Zdroj: autorka

Příloha C - reprodukce autorské tvorby: podkladové snímky a výsledné obrazy

Poznámka: vlevo je vždy umístěna výchozí fotografie, vpravo její softwarově upravená verze. Výsledné obrazy jsou uvedeny níže.



Obrázek 36. Zdroj: autorka



Obrázek 37. Zdroj: autorka



Obrázek 38. Zdroj: autorka



Obrázek 39. Zdroj: autorka



Obrázek 40. Zdroj: autorka



Obrázek 41. Zdroj: autorka



Obrázek 42. Zdroj: autorka



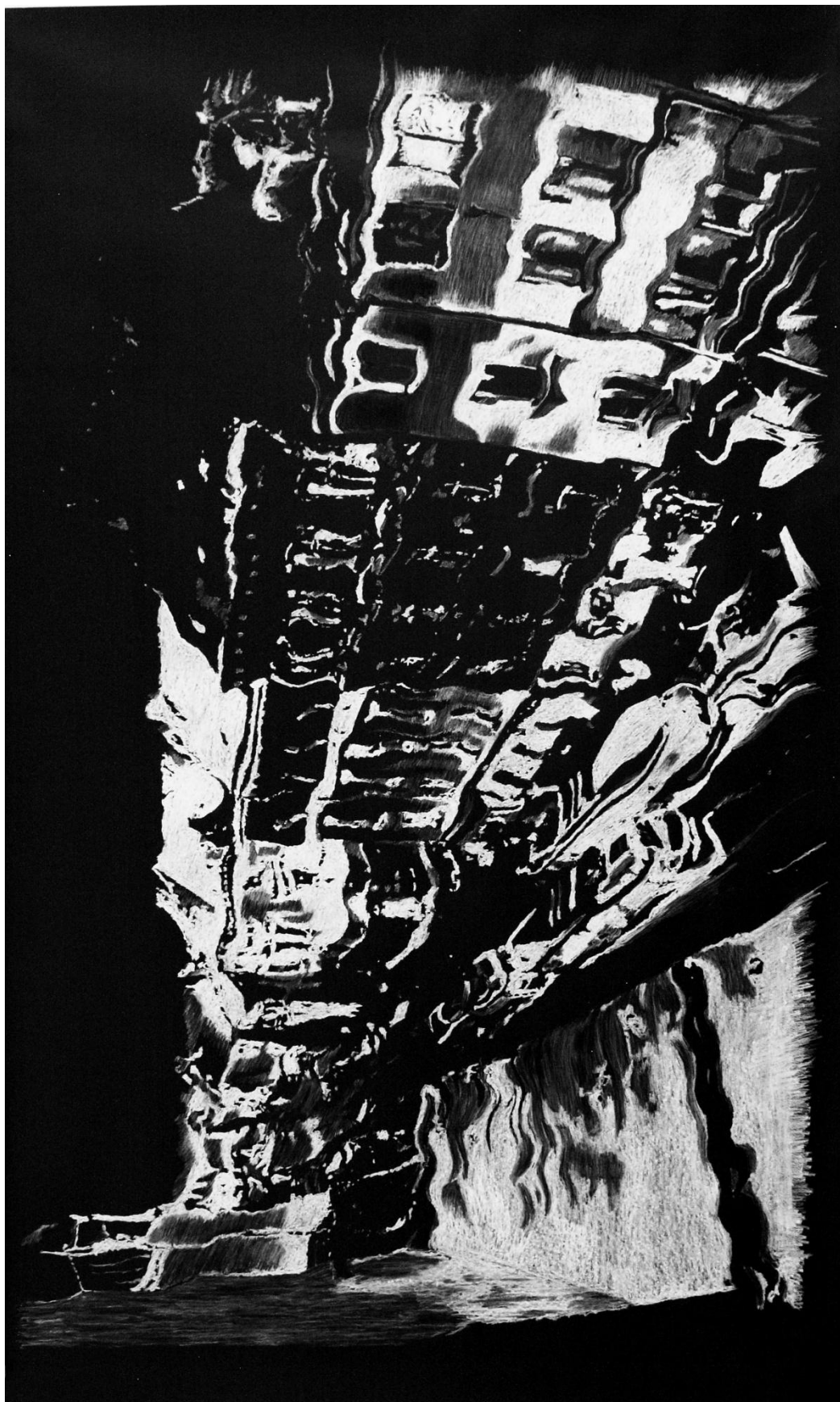
Obrázek 43. Zdroj: autorka



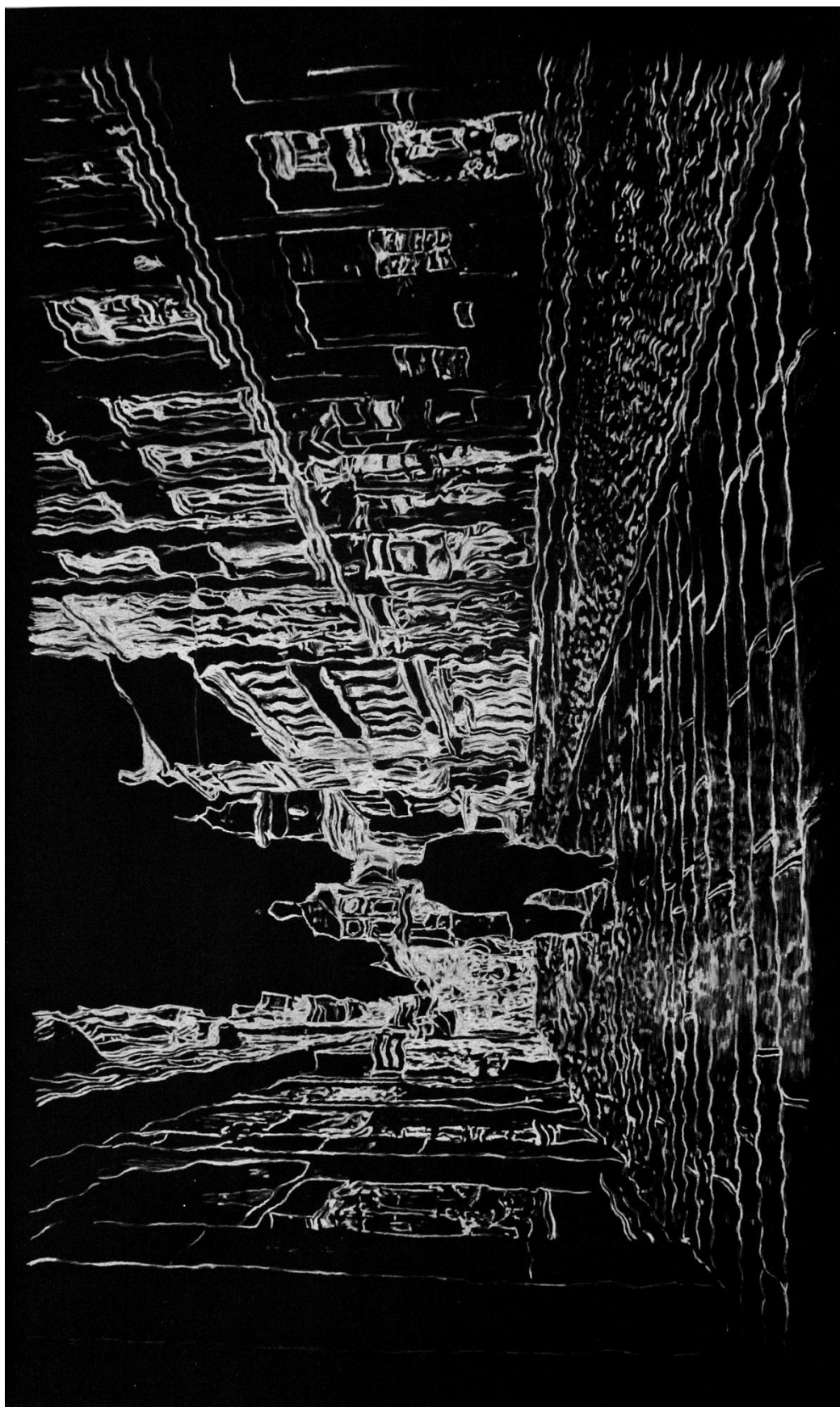
Obrázek 44. Zdroj: autorka



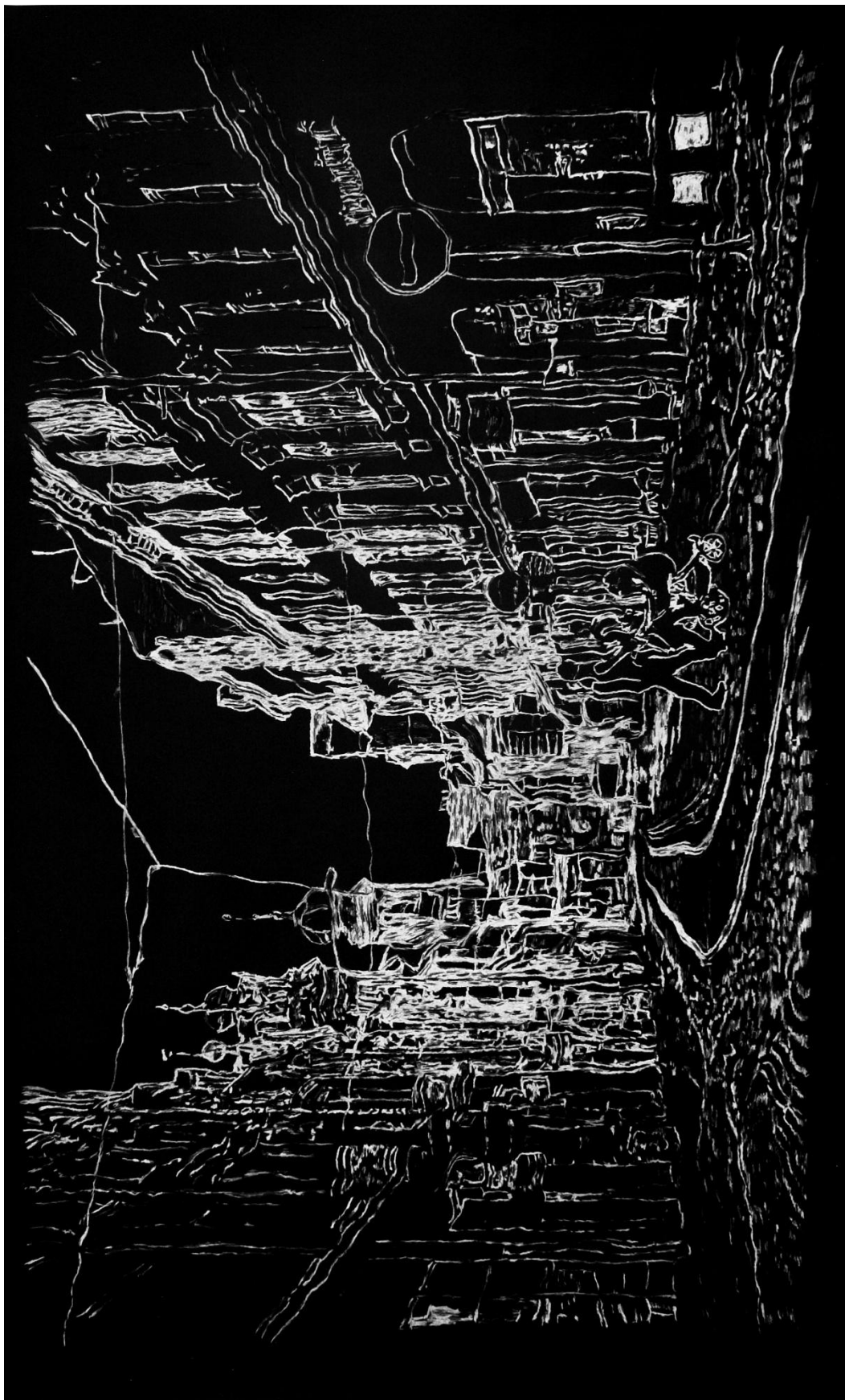
Obrázek 45. Zdroj: autorka



Obrázek 46: *Pohled z mého okna*. Zdroj: autorka



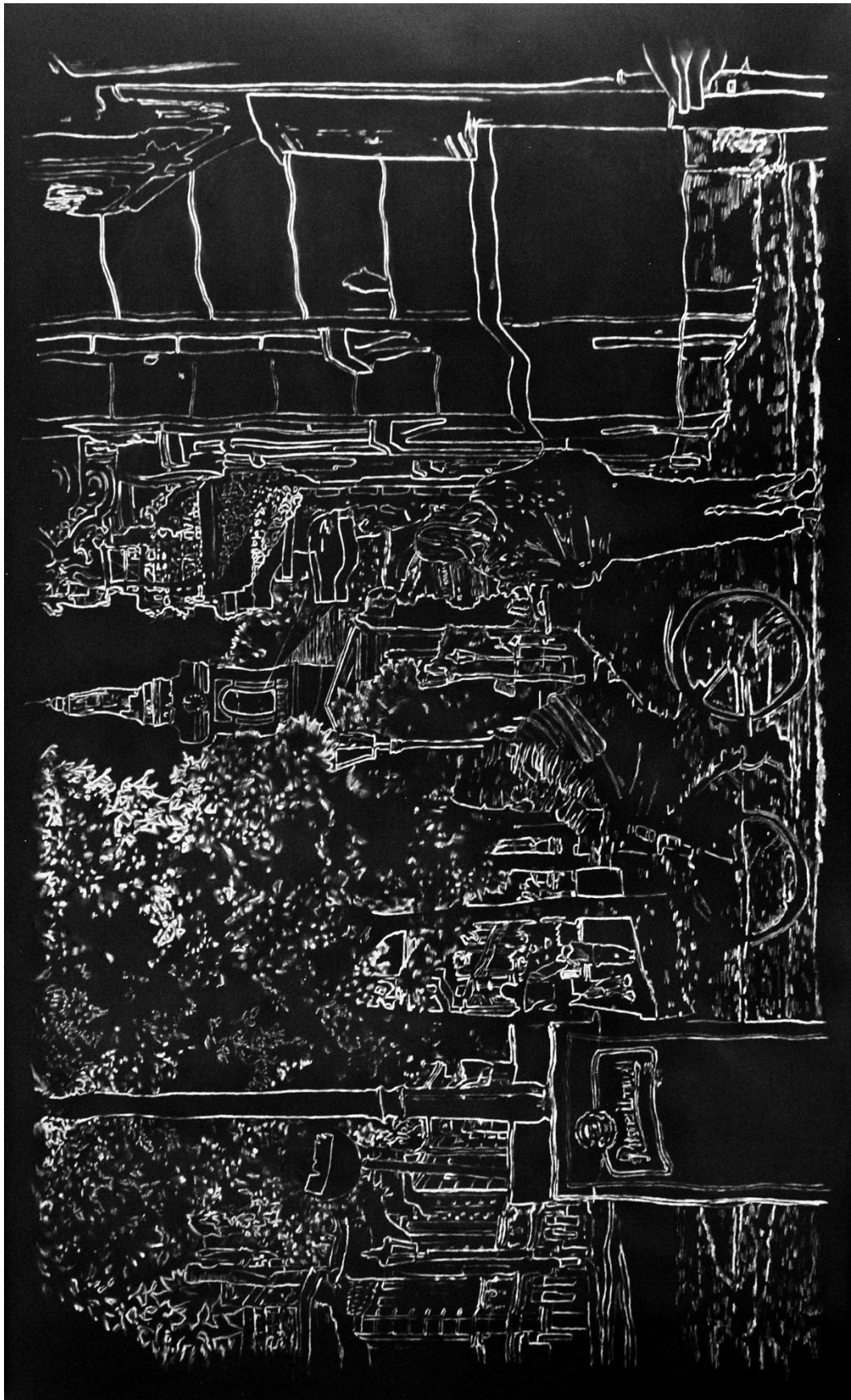
Obrázek 47: *Promenáda*. Zdroj: autorka



Obrázek 48: *Cesta domů*. Zdroj: autorka



Obrázek 49. *Večer v lázních.* Zdroj: autorka



Obrázek 50: *Cyklista*. Zdroj: autorka

Příloha D - reprodukce žákovské tvorby a fotografie z výuky



Obrázek 51. Zdroj: autorka



Obrázek 52. Zdroj: autorka



Obrázek 53. Zdroj: autorka



Obrázek 54. Zdroj: autorka



Obrázek 55. Zdroj: autorka



Obrázek 56. Zdroj: autorka



Obrázek 57. Zdroj: autorka



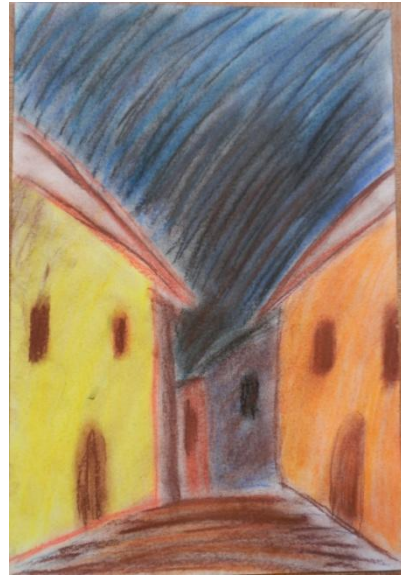
Obrázek 58. Zdroj: autorka



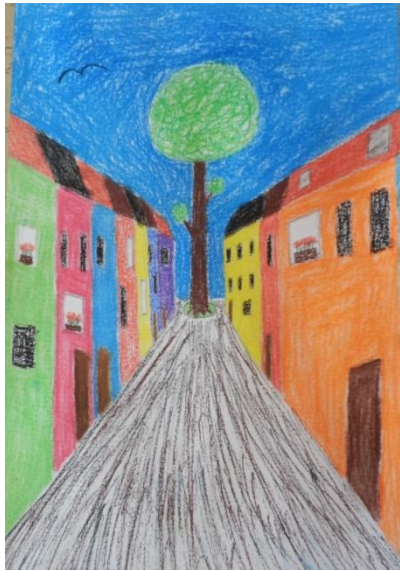
Obrázek 59. Zdroj: autorka



Obrázek 60. Zdroj: autorka



Obrázek 61. Zdroj: autorka



Obrázek 62. Zdroj: autorka



Obrázek 63. Zdroj: autorka



Obrázek 64. Zdroj: autorka



Obrázek 65. Zdroj: autorka



Obrázek 66. Zdroj: autorka



Obrázek 67. Zdroj: autorka



Obrázek 68. Zdroj: autorka



Obrázek 69. Zdroj: autorka



Obrázek 70. Zdroj: autorka



Obrázek 71. Zdroj: autorka